

השעֵר השני.

ואחר אשר סיפרנו דברי חכמי האומות ומחלקותם בימות העולם וראינו מתוך דבריהם כי כלם נלאו וקצרה ידם ותשישה אילותם מהגיע אל סוף הדבר ומעמוד על עיקרו וסודו והחזירו החכמה על יסודה וצוו לדורשה"א ממקומה. ככתוב אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה¹. נתברר לנו שאין לענין הזה פירוש על מצונו כי אם מן התורה וכחבי הקדש ומרבני רבותינו ז"ל אשר הם קבלה בידם מרוח הקדש. ומפני שמצאנו הכתוב התיר לנו לחקור על הדבר הזה. שנאמר זכור ימות עולם בניו שנות דור ודור². והרשה אותנו להתכין במנין³ השנים והדרות ולשנות ולזכור ימות העולם ומדתם. ככתוב כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ⁴. וראינו מזה שאנו מצוים לשאול ולחקור על מדת הימים מראשיתם והיו הכתובים האלה מחזיקים בידנו ומאטצים את לבנו לדרוש על ימות העולם ולהפיש על מדתם כמה הם ואף על פי שהסברא היתה נותנת לנו שהחקירה הזאת מחזקת טובה לישראל נתחזק הדבר בידנו יותר כשמצאנו לו רמז מן התורה. ואנו אוטרים בתחלת דברינו אם ימצאו לנו שני כתובים האחד נוהן לימות העולם או לקץ הישועה מספר אחד והכתוב השני נוהן לנו מספר אחר אל יעכבנו הדבר הזה ואל ימנענו מלדרוש ומלחקור ודי הוא לנו אבל אשרינו וטוב לנו אם נהיה גמשלים ודומים לרבותינו ז"ל יסודי העולם אשר היו דורשים על ענין אחד שני דרשית משני כתובים. וכדמות הענין הזה אמרו כמה ימות המשיח. ר' אליעזר אימר אלף שנה. שנאמר כיום אתמול⁵. ר' יהושע אומר אלפים שנה. שנאמר כימות עניתנו⁶. שני ימים ויומו של הקב"ה אלף שנה. ר' ברכיה אומר שש מאות שנה. שנאמר כימי העין ימי עמי⁷. וגמירי דהאי אילנא עביד בארעא ת"ר שנין. ר' יוסי אומר ס' י שנה. שנאמר ולפני ירח דור דורים⁸. דור כי שנה דורים מי שנה הרי מי שנה. ר' עקיבה אומר ק' שנה⁹. הנך רואה ענין אחד שדרשו אותו על כמה דרשות. וכן אמרו יומו של הקב"ה אלף שנה. ר' אבהו אמר ז' אלפים כימי החתן. שנאמר כי יעל כחור בחולה¹⁰. וכמה ימי החתן ז' ימים. שנאמר מלא שבוע זאת¹¹. ומכאן אל תחמה אם יצא לנו חלוק במספר הימים אשר אנו דורשים אבל אם יודמן לנו שני כתובים וכל

(א) מ: ל: דורשה ממקומות. (ב) ס: מנין השנים. מ: בבנין השנים. (ג) א: מ: ש. שנה . . . הרי מ' שנה.

(1) איוב כ"ח כ"ב. (2) דברים ל"ב ז'. (3) שם ד' ל"ב. (4) תהלים צ"ד ד'. (5) שם שם ט'. (6) ישעיה ס"ה כ"ב. (7) תהלים ע"ב ח'. (8) ילקוט תהלים תת"ו. סנהדרין צ"ט ע"א. (9) ישעיה ס"ג ח'. (10) בראשית כ"ט כ"ו. ילקוט וסנהדרין שם.

שכן שלשה שיהיו מציאים אל * ענין אחד ונותנים בו מספר אחד ראויים אנו להחזיק בענין ההוא ולהאמין בו.

ואחר שהקדמנו כל זה אנו אומרים כאשר אמרנו בשער הראשון כל הנמצאים בעולם הזה היו עומדים בכח קודם צאתם למעשה וכל היוצא למעשה² הוא או דבר שיש בו קיימא ועמידה או דבר שאין בו קיימא והוא חולף ועובר. וזה החולף יכול⁵ תהיה לו צורה שהנוף או דבר אשר היא עומדת בו נהנה ממנה והיא טועלת לו או מוקת וחוששי הנוף יכולים להכירה לכתחלה ויכול תהיה אבידת הצורה ואסיסתה ואין חוששי הנוף מכירים אותה אלא על ידי דבר אחר לא לכתחלה ושני הענינים האלה הם כנוני הסקחות העורון. ואין אהה אומר אסיסת הצורה אלא על דבר שאהה אומר עליו הצורה בעצמה כי אין אהה אומר עור אלא למי שהיית יכול לומר עליו סקחי ואם לא היה ראוי לומר עליו סקח אין אהה אומר עליו עור ואסילו אינו רואה כלום והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל אין קורין מעוות אלא למי שהיה סתוק כבר¹. וכן אין אנו אומרים נוצר ונעשה אלא על דבר שהיה בכח ויצא לידי מעשה ובעת עמידתו בכח אין אנו קורין לו נעשה¹ בכח מפני שכחו לצאת למעשה. ואם יש דבר עומד בכח ואינו עתיד לצאת למעשה אין אנו קורין לו נעשה בכח ולא נברא¹⁵ מפני שאין בכחו לצאת למעשה. ומצאנו הכתוב אם הוא זוכר עמידת הענינים בכח לצאת למעשה קורא אותה בריאה וקורא ליציאתם למעשה יצירה או עשיה. ככתוב ואם בריאה יברא יי ופצתה הארץ את פיה². קדם זכרון הבריאה אשר היא הקמת הדבר בכח ואחר כך צורת יציאתה למעשה. ככתוב יברא יי ופצתה. כי לא יוכל דבר לצאת למעשה אם לא יהיה עומד בכח תחלה. וכן אמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים³. היו נבראים תחלה ונבראים בכח ולפיכך קדם בהבראם ואחר כך יצאו למעשה ומפני זה חתם את הכתוב ביום עשות יי אלהים ארץ ושמים. וכן כתוב זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אותו⁴. בראו בכח תחלה ואחר כך הוציאו למעשה. וכן הוא אומר כי כה אמר יי בורא השמים הוא האלהים יוצר הארץ ועושה הוא כוננה²⁵ לא תודו בראה לשבת יצירה⁵. קודם זכר מן הבריאה ואחר כך היצירה ואחריה העשיה. ואמר בסוף הכתוב לא תודו בראה. לא העמידה בכח להיותה תודו בלא איש אלא הוציאה לידי מעשה ולישיבה. שנאמר לשבת יצרה. וכן כתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו⁶. אמר כל אשר בעולם הוא נקרא בשמי ולכבודי בראתיו העבדתיו בכח ואחר כך יצרתיו ועשיתיו הוצאתיו למעשה. וחמצא מן³⁰ הכתובים הללו שהבריאה קודמת אשר היא עמידת הנבראים בכח. ואל יביא ספיקא בלבך הכתוב הזה יי שאמר אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתיו⁷. מפני שאהה

(א) מ: על ענין אחד. (ב) מ: וכל היוצא הוא אות. (ג) מ: הנה ממנה. (ד) מ: כוננת או מוקת. מ: כוננת לה או מוקת. (ה) מ: הם כנוף הסקחות. (ו) מ: חסר מן סקח עד סקח. (ז) מ: חסר מן נעשה עד נעשה. (ח) מ: ופצתה הארץ את פיה. (ט) מ: חסר: האלדים יוצר הארץ ועושה. (י) מ: בראתיו בכח. (יא) מ: ואל יביא ספק בלבך על זה הכתוב. מ: ואלו בוא ספיקא כל כך הכתוב הזה.

(1) קולת רבא פרשה א' לפסוק סיו. (2) במדבר סיו ל'. (3) בראשית ב' ד'. (4) שם ה' א'. (5) ישעיה מ"ה י"ה. (6) שם מ"ג ד'. (7) שם מ"ה י"ב.

רואה^א את המעשה נזכר בו לפני הכריאה אבל הוא יודע כי הכתובי זה מחזק את
 טעמו מפני המעשה והכריאה שאין נאשרין בכאן על דבר אחד אבל המעשה נאמר
 על הארץ העשויה מקודם והכריאה על האדם הנברא ביום השישי. וכן ראוי רבותינו
 ז"ל קוראים לעמידת הדברים בכח בריאה כאשר אמרו עשרה דברים נבראו [בערב
 שבת] בין הישמשות^ד. לא אמרו נעשו ולא נוצרו מפני שהיו מדברים על פי הארץ
 ופי האתון והדומה להם אשר היו עומדים בכח משישת ימי בראשית עד שיצאו
 למעשה בעתם הראוי להם. והתברר לנו מדברי רבותינו ז"ל ומדברי תורה שאין מלת
 בריאה נאמרת בעיקר אלא על עמידת הדברים בכח ואם היא נאמרת על דרך אחרת
 היא נאמרת ברזמא^ה ועל הרחבת הלשון כאשר מצאנו הכתוב קרא למציאות הענינים
 אשר אין להם צורה או אין מהנים לעולם בריאה וקרא למציאות הענינים אשר יש
 להם צורה ומהנים ליושבי העולם יצירה ועשיה. ככתוב יוצר אור ובורא חשך עושה
 שלום ובורא רע אני יי עושה כל אלה^ב. האור אשר יש לו צורה ומהנה לבני העולם
 אמר עליו יוצר אור וקרא את מציאותו יצירה מפני שיש לו צורה וחששא והחשך
 אשר אין לו צורה ולא חששא והוא אפיסת צורת האור ואבידתה אמר עליו ובורא
 חשך וקרא למציאותו בריאה. ובעת שהחשך נמצא בעולם בידוע שהאור עומד בכחו
 להמציא ולהראות ונמצא כאילו^ו אמר הכתוב מוציא האור ליד מעשה ומעמידו בכח
 כי אין מציאות החשך אלא עמידת האור בכח לצאת למעשה מפני שאין לחשך
 צורה ולא חששא שישלוט עליה אחר מחושי הגוף ומפני זה אמר הכתוב ובורא
 חשך. והדביק אל יצירת האור ובריאת החשך עשית השלום ובריאת הרע. ככתוב
 עושה שלום ובורא רע. והעמיד השלום המהנה לעולם כנגד האור אשר יש לו
 צורה וחששא והרע המזיק לעולם העמידו כנגד החשך אשר אין לו צורה ולא חששא.
 ותמצא הכתוב הזה כולל את שלשת עניני הנמצאות בעולם והם הצורה ואפיסת
 הצורה והזמן הנמשך עמהם והולך. וחילק הכתוב הזה הזמן לשני חלקים. אחד מהם
 כנגד יי הצורה והוא האור לשום אותו כנגד יי השלום המהנה לעולם. והשני כנגד
 אפיסת הצורה והוא החשך והעמידו כנגד הרע המזיק לעולם ללמדך שכל ימות העולם
 נחלקים לשני חלקים אלו והם השלום והרע. ויהיה כל אחד ואחד משני זוגות אלו
 שהם השלום והרע והיום והלילה עומד כנגד חברו מן הזוג השני. ויהיה השלום
 והטוב והעושר והחכמה וכל דבר מהנה לעולם^ג עומד כנגד היום והוא זמן האור.
 ויהיה המלחמה והרע והעניות והאולת וכל דבר שאינו מהנה לעולם עומד כנגד הלילה
 והוא זמן החשך. וכן ראינו כל דבר משובח נקרא אור. ככתוב ליהודים היתה אורה
 ושמחה וששון^ד. ואין אורה בכאן אור וזוהר טמש אלא כבוד וחרוה וטובה יי. וכן
 הוא אומר ומתוק האור וטוב לעינים^ה. וראינו כל דבר חכמה וכל דבר מסואר^ו נקרא

א) א: שאתה רואה שזכר המעשה לפני הכריאה. ב) א: הכתוב המחזק את
 טעמו. ג) פ: כאשר אמרו. ד) פ א: חסר: בערב שבת. ה) א: נאמרת
 ברזמא. ו) א: היא הנאמרת ברזמא. ז) א: חסר: צורה ולא חששא. ח) מ: עליו אמר.
 ט) מ: כאלו אמר. י) א: בכח לצאת מפני. יא) מ: את עניני הנמצאות בעולם.
 יב) מ: חסר: כנגד רע כנגד. יג) א: והוא האור והעמידו כנגד השלום. יד) א: מ:
 לעולם כנגד היום. יו) פ: חסר: וחרוה וטובה. יז) מ: וכל דבר מכוואר.

(א) אבות ה' וי. (ב) ישעיה מ"ה וי. (ג) אמר ח' מ"ו. (ד) קהלת י"א וי.

אור או בשמות מסין האור. ככתוב כי נר מצוה ותורה אור¹. וכתוב ואורח צדיקים כאור נונה². וכן אנו רואים בל המתעצב מזמנו ומתרעם מימיו קרא אותם חשך. ככתוב גם³ כל ימיו בחשך יאכל⁴. וכן אמר איוב היום הרוא יהי חשך⁵. וכל מעשה מנונה ודבר מכיער קראים אותו חשך. ככתוב והכסיל בחשך הולך⁶. העם ההולכים בחשך⁷. כי אין רצונו לומר באגב שהם הולכים בלילה או במקום שאין שם אור⁸ אבל רצונו להודיע שמעשיהם או מעמדם בעולם מנונה ומכוער. ככתוב מי זה מחשיך עצה במלין⁹. מי הוא זה? אישר הוא יועץ עצה שאינה נכונה והנונה. ותמצא שהאור כינוי על הטוב ועל השלום והחשך כינוי על תמורתו והחכרר לך שהקביה יצר את האור כנגד הטוב וברא את החשך כנגד הרע כאשר סדרן בכתוב הזה¹⁰. ואמר יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע¹¹. הודיעך שהוא יתעלה שמו ברא ועשה כל תמורה העולם לכתחלה בששת ימי בראשית מקדם ואלו הם כינוי הנמצאות. ותחת הכתוב ואמר אני יי עושה כל אלה. שכל דבר ודבר ממיני הנבראים מתגלגל הוא וחומר ואלו הם אחרי מיני הנבראים הנמצאים בכל דור ודור ובוה הודיעך שהוא יתעלה שמו מתגלגל אותם ומחזירם חלילה בעולם הזה בכל דור ודור על הצורות אשר ברא מקדם בששת ימי בראשית. ואמר עושה כלי אלה. ולא אמר בורא כל אלה מפני שכל¹² הנברא בעולם הזה הוא נעשה ויוצא לידי מעשה והברואה היתה בתחלה בששת ימי בראשית. וכן מצאנו פתיחת ספר בראשית במלת ברא להודיעך שכל מלאכות העולם הזה היו נבראים בתחלה ועומדים בכה ער שנא האמר הקדוש והוא רצונו יתעלה שמו והוציא לידי מעשה ולהיות וכלה הגהיה הוא נמצא והיותו היא מציאותו בתחלה. ככתוב יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא כבר היה לעולמים אשר¹³ היה מלפנינו¹⁴. אשר פירושו כבר נמצא בזמנים הנמצאים מקדם נתן רמז בזה על כל דבר ודבר הנמצא בכל דור ודור שצורתו ודמותו היתה נבראת בתחלה ושורש המין ההוא ועיקרו נהיה ונמצא מלפנים. וכן אזה רואה בכל מעשה בראשית ויהי כן אמור¹⁵ על מציאות כל מין ומין ממיני הנבראים בתחלה בששת ימי בראשית. ואם יהיה המין ההוא דבר שאין התמורה והחלוקה והגלגול עוברים עליו¹⁶ אין כתוב אחריו ויעש אלהים. כגון האור הנהיה ביום הראשון לא אמר אחר היותו ויעש אלהים את האור מפני¹⁷ שאור העולם העליון הנברא ביום הראשון אין החלוקה והגלגול עוברים עליו והיותו היא עמידתו כמעשה וקיום צורתו. ואם יהיה המין ההוא דבר שהתמורה והחלוקה מתגלגלים עליו הוא מוסיף עלי¹⁸ היותו עשיה. כגון המאורות אשר היו ביום הרביעי מפני שהם חוזרים בכל יום ויום ומתגלגלים אמר¹⁹ על היותם ומציאותם ויהי כן²⁰. ואחריו כתוב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים²¹. עשה אותם שנתן בהם כח להתגלגל ולחזור. וכן אתה מוצא כל ויעש אלהים אשר כתוב

(א) א מ מ פ : כי כל ימיו. (ב) מ א : בכאן לומר. (ו) א : כי הוא זה יועץ עצה שאינה נכונה. (ד) א מ : ככתוב הזה יוצר אור. (ה) פ : הודיעך יתעלה שמו. (ז) מ : כל עושה. (ז) א : נעשה הוא ויוצא. (ח) א : ולכל הנהיה. (ט) ולכל הנהיה. (ס) פ : והיה כן על כל מציאות דכל מין ומין. (י) מ : התמורה והגלגול. (יא) פ : מפני שהאור בעולם הענין העליון. (יב) מ : על הבאתו עשיה. (יג) מ א : ומתגלגלים ער היותם.

(¹) משלי ו' כ"ג. (²) שם ד' י"ח. (³) קהלת ה' מ"ו. (⁴) איוב ג' ד'. (⁵) קהלת ב' י"ד. (⁶) ישעיה מ' א'. (⁷) איוב ל"ח ב'. (⁸) ישעיה מ"ח ז'. (⁹) קהלת א' י"ד. (¹⁰) בראשית א' מ"ו. (¹¹) שם שם מ"ו.

אחד ויהי כן בטעשה בראשית הוא אמר על כל דבר ודבר שהחלוק והחטורה עוברים עליו הן בנוסח הן במאורעיו. וכל מקום שאין כתוב בו ויעש אחד ויהי כן אין החלוקים עוברים עליו כאור היום הראשון או אין כל עניני מציאותם נשלמות כנדוליא הארץ כיום השלישי אשר לא נשלמה מציאותם כי לא היו גדלים ולא צימחים עד שנוצר האדם. ככתוב וכל שיה השדה פרם יהיה בארץ וכל עשב השדה פרם יצטח כ"ב לא המטיר י"י אלהים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה¹. ומפני זה לא נאמר כיום השלישי ויעש אחד ויהי כן.

ואנו מוצאים בכל טעשה בראשית ההויה נאמרת על כל מין ומין ממיני הנמצאים פעם אחת בלבד ללמדך כי שורש המין² ההוא בתחלת יצירתו היא מתחלפת בהויה וחזרת. ככתוב יהי אור ויהי אור³. ואין אתה מציא זכרון הוית האור במקום אחר מן הפרשה. וכן כתוב ויהי האדם לנפש חיה⁴. ולא תמצא בכל טעשה בראשית זכרון הוית האדם כי אם במקום הזה וכן בשאר הנמצאים אלא⁵ שהכלל הזה הוא נפרט בהוית הבקר והעורב אשר הם מדת הימים כי כיון שאמר הכתוב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד⁶. היה מספיק לו והיה יכול לוטר אחרי כן ואמר אלהים יהי רקיע⁷. כי הוית היום כבר נקדמת כיום הראשון ומפני שהחודר הכתוב זה בכל יום ויום ואמר ויהי ערב ויהי בקר יום שלוני נתברר לנו שכל יום⁸ יום עומד כנגד מין בפני עצמו. ואמר ויהי ערב ויהי בקר יום שלוני ולא אמר ויהי יום ויהי לילה מפני שהיום והלילה שמות הם לזמן והזמן אין לו צורה כאשר נתבאר בשער הראשון וכא הכתוב לזכור הדבר אשר יש לו צורה והוא הערב והבקר אשר הם שקיעת החמה⁹ וזריחתה הנמצא והנראה לבני העולם והזמן תלוי בהם ומזבן מהם. ואמר ערב ובקר והיה מספיק לו לוטר ויהי יום שלוני ללמדך שכל יום ויום מששת ימי בראשית יש בו סימני הרע והגנאי אשר הערב והחשך עומד¹⁰ כנגדו ויש בו סימני הטוב והשלום אשר הבקר והאור¹¹ עומד כנגדו ויהיה זמן כל יום ויום מששת ימי בראשית מחובר מסימני טוב ושאינו טוב שהם מזומנים¹² לצאת במדת היום ההוא והם כראים מששת ימי בראשית להיות כל מין ומין מהם יוצא למעשה ביזמו אשר נברא לו מין הטוב בעתו הנראה לו מן היום ומין¹³ הרע בעתו. ומפני זה הוא שונה בכל יום מהם ויהי ערב ויהי בקר ללמדך שכל יום ויום מהם נכראים בו מיני רעה ומיני טובה מזומנים לצאת לידי טעשה במדת היום ההוא בעת הראוי להם מן היום. ומצאנו היום השביעי אין בו זכרון ערב ובקר כאשר נזכר בששת ימי בראשית אשר לפנינו כי אם זכרון היום לבדו אשר הוא זמן האור בלבד העומד כנגד הטוב ונתברר לנו מזה כי אין בזמן היום הזה השביעי כי אם הטוב בלבד. והוחזק בדינינו כי אלה ישבעת הימים הם ימות

(א) מ: בנידולי הארץ כיום השלישי. (ב) מ: חסר מן כי עד האדמה. (ג) מ: הסין בתחלת יצירתו. מ: בתחלת צורתו. (ד) מ: חסר כן הוית עד הוית. (ה) מ: לא שהכלל הזה יהיה נפרע. מ: לא שהכלל הזה הוא בפרט בהוית. (ו) מ: אחרי אמר. (ז) מ: שכל יום עומד. (ח) מ: שהימים והלילות שמות הם. מ: שהיום והלילה הם שמות. (ט) מ: שהיום והלילה שכות לזמן. (י) מ: שקיעת האור. (יא) מ: עמוד כנגדו. (יב) מ: והשלום עומד כנגדו. (יג) מ: שהם מטומנין לצאת. (יד) מ: מן היום ומן הרע בעתו. (יז) מ: בששת ימים אשר לפנינו כי אם היום זכרון לבדו.

(1) בראשית כ"ה. (2) שם א' ג'. (3) שם ב' ז'. (4) שם א' ה'. (5) שם א' ו'.

העולם והישיבו חיוק שהתורה העידה שכל מלאכת העולם וכל מעשיו השלימו להנראות ביום השביעי ושכל הנבראים העומדים בכח היו נשלמים לצאת למעשה ביום השביעי. כאשר כתוב כי בו שבח מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות.¹ ותראה מן הכתוב הזה שכל הנבראים אשר עומדים בכח לצאת למעשה העומדים הקב"ה משיבת ימי בראשית ומשם ואילך הם יוצאים למעשה וביום השביעי ישלמו 6 כל העומדים בכח מצאתם² למעשה. שנאמר אשר ברא אלהים לעשות. כל הנבראים יצאו למעשה וישבותו. והוא שאמר שלמה המלך ע"ה בזכרו ואין כל חדש תחת השמישה.³ כל הנמצאים ביום הזה הייצאים ליד מעשה אינם חדשים אבל משיבת ימי בראשית היו עומדים בכח לצאת למעשה בעתם ובזמנם. בכתוב לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים.⁴

10

ונתברר לנו כבודור שאם נהיה יכולים לעמוד על מדת יום אחד מימות העולם נהיה יכולים לעמוד על מדת ימות העולם כלו בלא ספק אם נכסול את מדת יום⁵ אחד שבע פעמים. ויהיה לנו מדת שישה הימים מדת ימי הזוכה אשר ימצא כנגד הרעה בעולם. ויהיה סוף הימים האלה אשר הוא הצלחת היום השביעי היא תחלת הישועה ויהיה יום השביעי כלו אור ונגה כלו יהיו ימי ימים שאין בהם 16 לא קנאה ולא שנאה ולא תחרות ולא מלחמה ולא חולי ולא מיתה כי אם אהבה ואהבה שלום ורעות ושלום והשקט ועושר וחכמה וחיים והן הן זמני⁶ של משיח וימי הגאולה ותחית המתים. ככתוב וכתרו הרבותם לאתים וחגיגותיהם⁷ למזמרות לא ישא גוי אל גוי חרב.⁸ וכתוב לא ידעו ולא ישתחו בכל הר קדישי כי מלאה הארץ דעה את יי כימים לים מכמים.⁹

20

וכאשר באנו לחקור על מדת היום ראינו הכתוב אשר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה.¹⁰ ומצאנו רוב הקדמונים מוציאים מן הכתוב הזה כי יומו של הקב"ה אלף שנים. וכשאנו טעיינים באותיות הכתוב אנו רואים כי אלף שנים הם יום אחד¹¹ ושמות יום לפני הקב"ה לדיוק החשבון מפני שהוא מוסיף על היום ואשמורה בלילה אשר הוא שלישי בלילה כאשר היא מסורת בדיני מרכותיו 26 כי שלש משמרות הוי הלילה.¹² ויהיה האלף יום אחד שלם ושליש לילה. כאשר כתוב כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה. והוצרך הכתוב לומר יום אתמול שלא יעלה בלבך אם היה אומר כיום ואשמורה בלילה שהיום הזה הוא זמן¹³ האור לברו הנקרא יום וכנגדו לילה והיית חושב האלף שנים שני שלישי היום אשר הם זמן האור הנקרא יום עם שלישי הלילה הבא אחריו וכיון שאמר¹⁴ כיום אתמול כי 80

(א) מ: וכל מעשה העולם. (ב) מ: הנבראים עומדים. (ג) מ: בצאתם למעשה. (ד) מ: תחת בחכמתו. (ה) מ: תחת השמים. (ו) מ: הנמצאים והיוצאים. (ז) מ: יכולים על מדת ימות אחר. (ח) מ: יכולים על מדת. (ט) מ: על מדת ימים. (י) מ: תחלת השעה. (יא) מ: והן זמן המשיח. (יב) א: חסר מן וחגיגותיהם עד חרב. (יג) מ: יום ושמות יום. (יד) מ: יום אחד ושמות יום. (טו) מ: שלא בלבך אם היה או ביום. (טז) מ: זמן הוא האור. (יז) מ: וכיון שאמרנו.

¹ בראשית ב' ג'. ² קהלת א' ט'. ³ שם ג' א'. ⁴ ישעיה ב' ד'. ⁵ שם י"א ט'. ⁶ תהלים צ" ד'. ⁷ ברכות דף ג' ע"א.

יעבור. נתברר לנו שהוא מדבר על היום השלם המחובר מיום ומלילה אשר הוא כ"ד
שעות כי כלא יום אתמול שעבר אינו אלא יום ולילה עמו ובשנהויה מוסיפים עליו שליש
הלילה הנאהב יהיה הכל כ"ח שעות שהם יום אחד ושעות והם מרת אלף שנה.
ואם אתה מחלק אלף על אחד ושעות יהיה יום אחד תתניו שנה וחלק אחד מזו
בשנה והם שנות יום אחד מימות העולם אשר הם ז' ימים ימי בראשית שהם ששת
ימי המעשה עם היום השביעי. ואם אתה כופל את השנים האלה ז' פעמים כנגד ימי
השבוע יעלה כידך ששת אלפים שנה והם ימות העולם. והוא שאמרו רבותינו ז"ל
תנא דבי אליהו שיתא אלפי שני הוי עלמא שני אלפי תורה שני אלפי תורה
שני אלפי ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו. וכיון שעלה בידנו
10 המנין הזה ליום אחד מששת ימי בראשית כדרשא מן הכתוב ומצאנו לו ראייה וסיוע
מדברי רבותינו ז"ל אשר שמו ימי העולם ששת אלפי שנה הוזהק הדבר בדינו היוזק
שלם ומתוקן בלא שום ספיקא והיו שנות יום אחד תתניו שנה אם אנו נותנים
לכל יום יום מספר אחד בשוה. וכשחקרנו על מרת יום ויום מהם מן התורה על
פי סברתנו אשר ראינו מענין היום במעשה בראשית או בפרשה אחרת מצאנו ימים
15 שהם מוסיפים על המספר הזה וימים אשר הם גורעים ממנו וכשאנו מוציאים החוספת
בגרעון ישלמו בדינו ששת אלפים לשבעת הימים. ויהיה הדיוק הזה מחזיק בדינו
שכל יום ויום מימי בראשית הוא מין¹ בפני עצמו כאשר הקדמנו בתחלת דברינו.
ומפני זה לא היה להם מנין² שוה בשנותיו אבל כל יום ויום ראוי להתחלק שכעה
חלקים כמנין שבעת הימים ויהיה כל חלק וחלק האחד מהם נקרא דור. ככתוב מי
20 פעל ועשה קורא הדורות טראש³. מזמן הדורות מראש הברואים אני ראשון לפני כל הדורות
ועם השלמת הדורות האחרונים אני נמצא. ככתוב ואת אחרונים אני הוא⁴. ואם אנו נותנים
לכל יום ויום חשבון שוה יהיה מספר השנים בדור אחד⁵ על החשבון השוה יד קב"ב
שנה ושלשה חלקים מזו חלקים בשנה אלא שהמנין הזה ראוי להוסיף ולגרוע בכל
יום ויום כאשר⁶ מספר היום מוסיף וגורע. ומצאנו רמז מן הכתוב שק"ב שנה או קרוב
25 מהם נקרא דור. ככתוב ודור רביעי ישונו הנה⁴. ואתה מוצא מנבואת בין הכתרים עד
שבאו אבותינו אל הארץ וכבשו אותה וישבו בה תע"ז שנה ואלו הם ת"ל שנה
מנבואת⁷ בין הכתרים עד יציאת מצרים. ככתוב ומושב בני ישראל אשר ישבו
במצרים ארבע מאות ושלשים שנה⁵. הוסף עליהם מ' שנה במדבר וז' שנה שכבשו
בהם את הארץ⁶ הרי תע"ז וקראם הכתוב ארבעה דורות. ככתוב ודור רביעי ישונו
80 הנה. ואם אתה מחלק את השנים האלה לארבעה יהיה הדור קי"ח שנה ורביעי. ואם

(א) מ: כי יום אתמול שעבר. (ב) א: שליש הלילה יהיה הכל כ"ח שעות. מ: הבאת
כל כ"ד שעות. (ג) ה: החלק האחד. (ד) ה: ז' ימי בראשית. (ה) ה: ימות העולם ימות
המשיח. (ו) א מ פ: שני אלפי תורה וגו'. (ז) מ: השליכה ומתוקן. (ח) מ: והשנות יום
אחר. (ט) מ: מהזמן התורה. (י) א מ: כרהיק בדינו. (יא) מ: הוא מן בפני עצמו.
(יב) א מ: חסר מן מנין עד להתחלק. (יג) מ: בדור אחר. (יד) ה: על החשבון השנת.
(טו) מ: כאשר מספר היום. (טז) מ: מנבואות בין הכתרים.

(1) מנהדרין צ"ו ע"א וע"ב ועבודה זרה ט' ע"א. (2) ישעיה מ"א ד'. (3) שם ש"ב.
(4) בראשית ט"ז ע"א. (5) שמות י"ב מ'. (6) חולין י"ז ע"א.

אתה מוסיף עליהם שבע שחלקו יהיה תפ"ד שנה כשהשלימו לחלק ויהיה הדור האחד מהם קכ"א שנה. ואין אתה יכול לומר שדור רביעי הנזכר בכתוב הזה הוא דור רביעי לבנים שהרי הדור הרביעי לאברהם אבינו בנינו הם שנים עשר שבטי ישראל והם לא שבו אל הארץ אבל הדור הרביעי שלחם שבו אל הארץ. כי יהושע בן נון אשר בא אל הארץ והביא את אבותינו אליה. ככתוב כי אתה תבוא את העם הזה¹. וכתוב תביא את העם הזה². אתה תבוא עמם ואתה תביא אותם שתהיה מלך עליהם לא היה דור רביעי ליורדי מצרים כל שכן לאברהם אבינו אבל אתה מוצא בין יהושע ובין יוסף אשר הוא ראשון ליורדי מצרים עשרה דורות כי אתה תראה יחוסו בדברי הימים³ יהושע בן נון בן אלישמע בן עמיהוד בן לעדן בן תחן בן תלחי בן רפח בן ברעיה⁴ בן אפרים בן יוסף. ואיך יאמר הכתוב על באי הארץ שהם דור רביעי ויהיה מלכסם הבא לפניהם דור עשירי לבאי מצרים זה לא יתכן בדברי הקדש שהם דברי אלהים חיים אלא שהדורות האלה הם מספר שנים מענין ראש הפרשה האמור בה ועכרם וענו אותם ארבע מאות שנה⁴. ויהיה דור רביעי רביעי לשנים. ואם תדווש ותאמר הדור הרביעי בכאן הוא דור רביעי לבנים ומצא בכאים אל הארץ דור רביעי ליורדי מצרים ותאמר שהקביה נתן בכתוב הזה רמז לאברהם אבינו על משה ואהרן אשר היו דור שלישי לקהת אשר היה מיורדי מצרים שיהיו מתים במדבר וישבו ישראל⁵ אל הארץ על ידי אלעזר בן אהרן הכהן יד אשר הוא רביעי ליורדי מצרים לא יהיה הדרש הזה מספיד עלינו מנין ימי הדור ונחיה יכולים לומר לך שהדרש הראשון הוא הולך על ענין הפרשה יותר מן הדרש הזה כי הפרשה כלה בנויה על מספר שנים⁶ לא על דורות בניו. וכן הוא אומר בסופה כי לא שלם עון האמורי עד הנה⁶. והשלמת העון הוא תלוי בשנות האמורי ואינו תלוי במספר דורות בני ישראל. וכן מלת עד הנה נותנת מעם זמן או מעם מקום ואינה נותנת מעם תולדה ולא בניו. ויהיה מוחזק בידינו על שני הדרשות כי מספר השנים לא השלימו אלא עם השלמת עון האמורי אחר תע"ו שנה ויהיה ברור לנו מספר שנות היום ומספר שנות הדור מדרך שקל הדעת ומן הכתוב על החשבון השווה לכל יום ויום.

ואנו באים לחקור על שנות כל יום ויום אם יהיו שנים במספרם או לא כי בפרשת היום ההוא במעשה בראשית. ואנו אומרים כיום הראשון נחיה האור העליון

(א) תע"ד ובגלוינו כתוב: דמי לי תפ"ד. (ב) א מ: חסר מן הארץ אל הארץ. (ג) כך איהא במסרת גניצבורג. (ד) מ: ואת תביא אותה. (ה) ואת תבוא עתה. (ה) מ: נון אלישמע. (ו) מ: בן רעת. (ז) מ: בן רעת. (ח) מ: על באי העולם. (ט) א: ויהיה הבא לפניהם. מ: ויהיה מלכס לפניהם. (י) א: ואם תאמר. (יא) מ: הוא רביעי. (יב) מ א: אל הארץ רביעי ליורדי מצרים. (יג) א: וישבו אל הארץ. (יד) א מ: בן אהרן אשר רביעי. (טו) מ: בן אהרן הכהן אשר רביעי. (טז) א: מחרש הזה. א: הדרשת הזאת. (טז) א מ: ונחיה יכול לומר לך. א: ונחיה יכולים לומר שהדרש. (יז) מ: על מספר לא על. (יח) א: ואינה מעם תולדה. (יט) א: אלא השלמת עון. (כ) א: וכן הכתוב. (כא) מ א: ולא בפרשת היום ההוא.

(1) רברים ל"א ז'. (2) סנהדרין ח' ע"א. (3) א' ד' כ"ו. (4) בראשית ט"ו י"ג. (5) שם ט"ו ט"ז.

כמאמר הקב"ה שהוא רצונו ובהיות האור נודע החשך אשר כנגדו. והאור^א הנהיה
 ביום הראשון לא היה מאיר על הארץ מפני שהאור ההוא הבהיר לא היה לו נוף
 ולא חומר ולא היה נמשך בטף ולא כחומר כי החומר והגוף לא היה נוצר כבר.
 ואתה מוצא האור נזכר בפירשה הזאת החשך פעמים והחשך שלש וכן אנו מוצאים
 מעלות האור או עולמי האור אשר למעלה מן הרקיע אשר נבראו ביום הראשון הם
 חמש מעלות או חששה^ב עולמות לזכרי חכמי המחקר ואתה קרא אותם באיזה
 שם^ג שתרצה מהם. המעלה הראשונה אשר בכלן הוא האור הנפלא אשר היה נגלה
 למלאכי השרת ולנביאים ולאצילי בני ישראל בסני. וחכמי המחקר קורין לאור הזה
 העולם הנודני. וכו נאמר ויאמר אלהים יהי אור^ד. והמעלה השנית הקול הנשמע
 למשה רבינו מכון הכרובים ולמלאכים כשליחותם ולכלת ישראל בסני. ואנשי המחקר
 קורין אותו עולם הרבנות^ה. והיא הנהיה במלת יהי אור^ו. ויכול הוא י^ז לדעת
 רבותינו ז"ל לקרוא את שתי המענות האלה כסא הכבוד ורוח הקדש^ח. והמעלה
 השלישית היא אור החכמה והמדע והכינה ודחורה והוא השכל המסודר למלאכים
 ולשרפים ואור השכל הזה י^ט מפיץ ויוצא גפרש על הצדיקים מכני אדם ובמעלה
 הזאת הם י^י המלאכים והחשמלים והאופנים וכל נודדי מעלה. וחכמי המחקר קורין
 למעלה י^{יא} הזאת עולם המדע. ובסני זה זכרו הכתוב במלת וירא כי אין הראיה נתקנת
 בעין או בלב כי אם בחכמה ובמדע. ככתוב וירא אלהים את האור כי טוב^{יב}. ופירוש
 וירא ככאן נתן כח בחכמה להראות^{יג} את הטוב ולהכין אותו. והמעלה הרביעית היא
 הנשמה או הרוח הנפוחה^{יד} בבני אדם כצדיקים מהם וכשאינם צדיקים. ואנשי המחקר
 קורין למעלה הזאת עולם הנפש. והכתוב זכר י^{טו} את האור בהבדלה וחלקו לשנים.
 ככתוב ויברל אלהים בין האור ובין החשך^{טז}. ויהיה האור רמז לנשמות הצדיקים אשר
 אור י^{יז} המדע ויראת אלהים מפיץ עליהם ונפשותיהם זהירות בו ומאירות והחשך
 רמז לנשמות הרשעים אשר אין אור היראה ודעת אלהים מניע אליהם. והמעלה
 החמישית אור הנגון לצדיקים לעתיד לבא. ואנשי המחקר קורין למעלה הזאת עולם
 הצירה. והכתוב זכר י^{יח} אותה בקריאה וקרא אותה^{יט} בשני שמות יום ולילה. ככתוב
 ויקרא אלהים לאיר יום ולחשך קרא לילה^כ. ויהיה האור רמז לנן ערן אשר הוא
 מכון לצדיקים והחשך רמז לגיהנם אשר הוא מדור לרשעים ללמדך שהאור אשר
 הבדיל במעלה הרביעית הוא קרוא ומזומן לשוב אל מקומו הראוי לו במעלה
 החמישית כג רהיה פירוש ויקרא ככאן ומזומן^{כא}. ואתה מוצא לשון קריאה שהוא לשון

(א) מ: לאור הנחיה. (ב) מ: ח' פעמים. (ג) א: או עולמות. (ד) מ: לדברי
 המחקר. (ה) מ: באיזה שתרצה מהם. (ו) מ: ולאצילי ישראל. (ז) מ: העולם הנודע.
 (ח) מ: וכל ישראל. (ט) מ: א: עולם הרבנות. (י) מ: הנהיה מלת יהי אור. (יא) מ:
 ויכול לדעת רבותינו. (יב) מ: ואור השכל מפיץ. (יג) מ: הכסוד למלאכים. (יד) מ: הם המלאכים.
 (טו) מ: קורין אותו למעלה זאת. (טז) מ: את האור. (יז) מ: והראות הטוב. (יח) מ:
 הרוח הנפוחה בבני אדם. (יט) מ: והכתוב קרא את האור. (כ) מ: אשר הדע. (כא) מ: אשר
 הוא אור המדע. (כב) מ: והכתוב דבר איתך. (כג) מ: וקרא אותו. (כד) מ: ויהי האור.
 (כה) מ: במעלה השלישית החמישית. (כו) מ: ומין.

(^א) בראשית א' ג'. (^ב) שם שם. (^ג) חגיגת י"ב ע"ב. (^ד) בראשית א' ד'. (^ה) שם
 שם. (^ו) שם שם ה'.

זמן במקומות רבים. ככתוב על כל מכן הר ציון ועל מקראיה¹. אשר פירושו מוימניה² ושני ענינים אלו ראיים ללשון ויקרא³ במקום הזה. והרי נתפרשו המשה אורות הנזכרים כפרשה הראשונה ונפתר עמה החשך הנזכר בפרשה⁴ בשני מקומות השאר לפרש החשך הנזכר בראש הפרשה אשר הוא רמז על הזמן הנכרא בראש כל הנכראים כי אין דבר נמצא בעולם שאין הזמן נמשך עמו וראוי הוא להזכר⁵ בראש כל הנמצאים וקראו חשך מפני שאין בו חשישא ואינו גוף ולא נדבק אל הגוף ואין לו קיימא אלא בדעת כאשר נתפרש בתחלת החבור הזה⁶. ותמצא מיני הטוב נזכרים בכריות היום הראשון ומכאן אנו אומרים שגזירת הטוב וסימני השלוה היו בזמן היום הראשון יותר מסימני הרע וקרא אותו הכתוב טוב שכל זמנו היה מטיב לבני עולם.

10

וביום השני נעשה הרקיע המבדיל בין מים למים וקראו שמים. ולא נכרא כיום הזה דבר אחר לפי ששם הפרשה אלא מה שהוא נזכר⁷ בדרשא⁸ מה שאין אנו צריכים לפרשו בכאן. ולא ראה הכתוב את היום הזה טוב כי לא נזכר שם הטוב בפרשה הזאת כאשר הוא נזכר בישאר פרשות ששת הימים וכן היו מדות הרע וסימני מצואים כיום הזה לפי שכיום הזה היה המבול אשר מחה את כל היקום אשר על פני האדמה. ואתה מוצא פרשת היום הזה השני אינה נוהגת באיתותיה מנהג שאר פרשות מעשה בראשית מפני שרוב המאמרות במעשה בראשית תמצא בסופן ויהי כן ואחריו ויעש אלהים כאשר כתוב בפרשת יום הרביעי וביום הששי ואין פרשת היום השני נוהגת המנהג הזה אבל נאמר בה יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל

15

בין מים למים⁹. ולא אצד בסופן ויהי כן אבל כתוב ויעש אלהים את הרקיע¹⁰. ואחריו כתוב ויהי כן¹¹. ללמדך שכל הנכראים הוצאים לדין מעשה ביום השני אין להם קיימא ולא היה עד שיבוא מעשה ימי הגדול והוא המבול ויאכזר את כל העולם והנשארים אחר המבול יהיו קיימים והיום ומפני זה כתוב בסוף ויעש ויהי כן. ולא אמר עליו וירא אלהים כי טוב כמנהג כל ויעש אשר במעשה בראשית מפני שהמבול אשר היה בו אינו טוב לעולם. ומפני המבול שהיה ביום השני לא ראו רבנן שיתחיל¹² אדם מעשיו ביום שני כאשר אמרו אין מתחילין בשני¹³ לפי שאין ראוי לו לאדם שיתחיל במעשיו ביום שמחה בו הקייה את כל בעלי חיים אשר בעולם. ואני סבור כי מפני זה לא ראו להתחיל בו לא מפני דבר אחר¹⁴. ואשר בני אדם סבורים שמפני שמשי הרקיע השולטים בשני אין מתחילים בו אינה סבא כדרכה כי ליל שני

20

שולט עליו צדק ויום שני שולטת עליו לבנה ושני ככבים אלו הם ככבי היושר והאור וראוי הוא ימי שלטונם להתחיל בהם כל מעשה ואין יתכן לומר שרבותינו ז"ל לא ראו להתחיל ביום שיהיה צדק ולבנה משמשים אותו ושולטים בו. ולא עוד אלא ששעה ראשונה מליל שני היא לצדק ושעה אחרונה מהלילה לככב המה

(א) אשר הפרשו מקומותיה. (ב) מוימניה נ"א מקומותיה. (ג) ללשון מקרא במקום הזה. (ד) הנזכר בראש הפרשה. (ה) בראשי הנכראות. (ו) בתחלת החבור ומכאן. (ז) ומכאן אינו אומר. (ח) מה שזכור. (ט) ומפני בני אדם דבר. (י) אינה סבא כדרכה. (יא) ביום שצדק ולבנה משמשים ויולטים בו.

(1) ישעה ד' ה'. (2) בראשית רבא א' ג'. (3) בראשית א' ו'. (4) שם שם ד'. (5) שם שם. (6) שבת קכ"ט ע"ב.

ושעה ראשונה מיום שני ללכנה ושעה אחרונה מהיום לחמה ואלו ככבי וישר ואור
 וחכמה הם והם מושלים בשני צדי הלילה ושני צדי היום וראוי הוא היום הזה מדרך
 ששמי הרקיע להתחיל בו כל מעשה אלא ישרבותינו ז"ל לא ראו להתחיל משני המבול
 אשר היה בזמנו. והביא הקב"ה את המבול ביום השני אשר תחלתו וסופו מושלים
 6 בו ככבי צדק ואור מפני שרצוני יתעלה שמו היה להטיב לעולם ולקיימו אחר המבול
 ולתת תורה לעמו ישראל ולהאיר את עולמו.

ובפרשת יום השלישי אנו מוצאים שני מאמרות ונזכר בכל אחד מהם מינ
 ויהיה מינ נמצא ביום השלישי שתי פעמים או משני ענינים. ובחלת היום הזה יצא
 נח מן התיבה ובמלה נזרתכ המבול. וכן כתוב בראש הפרשה יקו המים מתחת
 10 השמים אל מקום אחד ותראה היבשה¹. שלא יחא רשות למים לכסיתה פעם שניה
 כאשר כסוי אותה במבול זהו הטוב האחר. והיום הזה היה ראוי להנתן בו את
 התורה. ככתוב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום². התורה היתה כאומיה

לפני המקום שני ימים היום הראשון והיום השני שלא היו בני העולם ראויים להנתן
 להם תורה מפני חטאיו של אדם עד שנתכפר החטא ההוא בימי המבול במצאי
 16 היום השני והיתה תורה ראוייה לירד על הארץ ביום השלישי ושני הימים הראשונים
 היתה אמניה לפני המקום זה היא פירוש שעשועים יום יום. ואין אתה יכול לדרוש
 מפני שהתורה נבראת לפני ששת ימי בראשית אלפים שנה כי אין לדרוש

הענין הזה מכאן מפני שהדרשא הזאת נותנת קדימה בזמן ואין לפני ששת ימי
 בראשית זמן כלל. ואתה יכול לדרוש שהתורה היתה קנויה בפני ששת ימי בראשית

20 מן הכתוב הזה. שנאמר ימי קני ראשית דרכו קדם מסעלו מאז³. אשר הוא נותן
 קדימה במעלה ואין בו זכרון זמן ותהיה התורה והחכמה בכתוב הזה משגבחת בקדימת
 הסדר וקדימת המעלה על כל הנבראים בעולם כאשר אתה מוצא בכתוב השני הזה
 שתי קדימות קדם ומאז. האחד כנגד הסדר. והשני כנגד המעלה. ולפי הדיוק הן שלש

קדימות ראשית קדם ומאז ותהיה השלישית קדימת הטבע שאם⁴ אחד מן היצורים
 25 נמצא בודאי שהחכמה נמצאת כי כל מעשה הטרום בחכמה הוא נעשה ואם החכמה
 נמצאת איננה נזקקת במציאותה אל היצורים כי החכמה ממדות הקב"ה הנמצא י'
 לפני כל הנמצאים וזו היא צורת⁵ קדימת הטבע ותמצא לתורה שלש קדימות מן
 הכתוב הזה ואין אתה מונה בהן קדימת הזמן. ואמרנו שמשני חטאו של אדם הראשון י'
 בא המבול לעולם כי כן הוא אומר בחטאו של אדם ארורה האדמה בעבורך⁴. והקללה
 80 הבאה אל האדמה היא המבול כי כן הוא אומר בנה זה יחטמו ממעשינו ומעצבון
 ידינו מן האדמה אשר אררה יי⁵. והנחמה הבאה על ידי נח היא ביסול גזירת

(א) מ: לישראל עמו והעויר. (ב) מ: מוימת המבול. (ג) מ: כאשר כסחה אותה.
 (ד) א: והטוב הזה. ובגלונו: ניל היום. (ה) ע: בראשית רבא פרשה א'. (ו) מ: כפני
 שחטאו של אדם. (ז) מ: שנתכפר החטא ההוא במצאי היום. (ח) ראוייה תורה לירד על
 הארץ (ט) מ: למששת ימי בראשית אלפים כי. (י) מ: בכתוב הזה. (יא) מ: אם אתה.
 (יב) מ: כי החכמה הקב"ה הנמצא. (יג) מ: או היא קדימת הטבע. (יד) מ: של אדם
 בא המבול.

(¹) בראשית א' י'. (²) משלי ח' ל'. (³) שם שם כ"ב. (⁴) בראשית ג' יו'.
 (⁵) שם ח' כ"ט.

המבול. שנאמר לא אוסיף לקלל עוד א את האדמה בעבור האדם¹. נזרת המבול אשר קללתי בה את האדמה בעבור המאו של אדם לא אוסיף עוד להביאה כאשר עשיתי. ומפני שקרא נזרת המבול קללת האדמה בעבור האדם ובחמאו של אדם נאמר ארורה האדמה בעבורך. נראה לנו שהקללה הזאת היא המבול ובכינוי נזרת המבול נתכסר ב העון ההוא. ועל זה העון לא היו בני העולם זכאים להוריד עליהם תורה לא ביום הראשון ולא ביום השני. ככתוב ואהיה אצלו אמן ואהיה שעשועים יום יום². ואמר הכתוב יום יום. ולא שני ימים מפני שהיום הראשון אינו דומה ליום השני כי הראשון נאמר בו טוב והשני לא נאמר בו טוב ועל זה לא היה נכון לזונם במספר אחד אבל זכרם נפרדים יום יום כאשר היו נפרדים בעניניהם. ואנו מוצאים שהתורה ניתנה לישראל במצאי היום השלישי ומפני זה נזכר הטוב בפרשה הזאת שתי פעמים. 10 האחת כנגד ביטול נזרת המבול אשר היה בתחלת היום. והשנית כנגד מתן תורה אשר היה בסופו. ואתה יכול לומר שהטוב נזכר ביום השלישי שתי פעמים כנגד שני אבות אברהם ויצחק אשר היו שניהם במספר דורות היום השלישי כי אם אתה נתן לנו ימים ז' דורות לכל יום יום יהיו לשלשת הימים כ"א דורות ותמצא אברהם אבינו הוא העשרים בבנים לאדם הראשון ויצחק אחד ועשרים לו בבנים והיו שני 15 האבות חשובים בדורות היום השלישי ועליהם נזכר הטוב שתי פעמים בפרשת היום השלישי. ויעקב אבינו הוא כ"ב לאדם הראשון ומפני זה הוא ראשון ליום הרביעי ומשם נזכר הטוב פעם אחת ביום הרביעי. ואתה רואה מפרשת היום השלישי שאין התורה ניתנת ביום הזה כי במאמר הראשון משני מאמרות בפרשה הזאת היא אומרת ותראה היבשה³. אשר בני אדם יכולים לעמוד ולשבת בתוכה ולא נתישבה ביום 20 ההוא אבל תראה היבשה כנגד האבות הנולדים ביום הזה אשר בזכותם העולם מתקיים ואע"פ שלא ניתנה התורה בחייהם. ובמאמר השני ניתן רשות לארץ להוציא את גדוליה ולא ניתן בה כח כדי להצמיחם עד שנברא האדם הראוי לעבוד את האדמה. ככתוב וכל שיח השדה טרם יהיה כארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המסיד 25 ימי אלהים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה⁴. ואחריו כתוב ויצמח ימי אלהים מן האדמה כל עץ נחמד לראיה וטוב למאכל⁵. ואתה רואה ביום השלישי לא היו האילנות מצואים ולא העשב ויבאר גדולי הארץ צומח ואע"פ שהיו יוצאים מן הארץ ונראים כאשר היו ישראל בזמן היום השלישי מרים ורכים ולא היתה גדולתם וקדושתם גלויה ונראית לכל באי העולם עד שניתנה להם התורה אשר בה זכו לכבוד שני העולמות. ותדע מזה וחבין שאין התורה ניתנה לישראל כי אם בסוף היום השלישי 30 אשר הוא ראש היום הרביעי.

ואתה מוצא כל שלשת הימים האלה מיום הראשון עד יום השלישי לא היו האור מאיר על הארץ אבל היה האור למעלה מעל לרקיע והחשך מתחת לרקיע

(א) מ א: עוד לקלל. (ב) מ: נחסר העון ההוא. (ג) מ: אשר היה. (ד) מ: ממספר דורי היום השלישי. (ה) א: ואתה מפרש את היום השלישי. (ו) מ: ולא ישבה ביום ההוא אבל תראה היבשה. (ז) א: טרם יצמח וגו'. (ח) א: מן האדמה וגו'. (ט) מ: עד שנתנה להם אשר. (י) מ: היה ראוי למעלה.

(1) בראשית ח' כ"א. (2) משלי ח' ל'. (3) בראשית א' ט'. (4) שם ב' ח'. (5) שם שם ט'.

והיה העולם העליון^א מאיר באור הנכרא ביום הראשון ולא היה מאיר על הארץ כי לא היה ברקיע חוץ ועובי לקבל את זוהר האור^ב אשר למעלה ולא היו ניצוצי האור העליון מאירים על הרקיע ולא נפרשים על גבו ולא על שטח הארץ עד שחוקם הקב"ה במאמרו הנפלא שהוא רצוני. ככתוב יהי מאורות ברקיע השמים^ג. ובמאמר הזה האיר הרקיע. וכתוב אחריו והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ^ד. ובמאמר הזה האירו על הארץ. ואין אתה יכול לוטר שהאור הנכרא ביום הראשון היה מאיר על הארץ כי אילו היה כן לא היה הכתוב אומר להאיר על הארץ. כי מאירה היתה טקודם אבל הרקיע בשלשת ימים הראשונים היה חסר מן האור שלא היה נראה עליו והיה מסיף ועובר על גופו כענין האור אשר בלילה בעולם הזה כי ידוע^ה הוא שכל האור בלילה אור החמה מסיף עליו ואין העין יכולה לשלוט באור ההוא כל זמן שהוא מסיף על אור הרקיע^ו אשר הוא רחוק מן הארץ ובעלות השחר בעת שיגיע אור^ז החמה באור העב המקף את הארץ יראה עמיד השחר אשר הוא זוהר אור החמה נוטה לעלות על הארץ. וכן היה הרקיע בכל שלשת הימים רקק ומתפרד מענין נוף האויר הרחוק מן הארץ אבל יותר רקק מטנו ולא היה האור אשר למעלה נראה על גבו ואע"פ שהיה מסיף על גופו עד שחוקו הקב"ה ונתן בו עובי להיות האור המסיף עליו נראה על גבו ביום הרביעי. ומפני זה לא היה אור^ח החכמה והתורה ראוי להגיע לבני העולם הזה כל זמן שלשת הימים^ט עד שהגיע זמן היום הרביעי אשר בו נבראו המאורות והאירו על הארץ וניתנה תורה לישראל שנקראת אור. ככתוב כי נר מצוה ותורה אור^י. במצאי היום השלישי ובתחלת היום הרביעי^{יא}. ואם יאמר אדם איך אתה אימר על החכמה שלא היתה בעולם עד זמן היום הרביעי ואם מצאים צדיקים וחכמים וישרים וחמימים היו בעולם קודם מתי תורה כגון האבות והנוהג מנהגם מן השכמים והנביאים. אמור לו וראי היו בשלשת הימים צדיקים וחכמים שהיו נפרדים ומיוחדים בכל דור ודור ולא היתה חכמתם מפיצה על בני דורם^{יב} ולא היו בני דורם מצויים כמצות התורה. ככתוב בנח כי אותך ראיתי צדיק לפני בדר הזה^{יג}. אתה לבדך צדיק. וכשינתנה התורה לישראל וראו את האור הגדול ושמעו את הריבור הקדוש על הר סיני היתה החכמה גלויה ומפירסמת ומסורה לכל דורשיה. וכן היה האור בשלשת הימים עומד מלהמשך על הרקיע ולהפריש על גבו עד היום הרביעי שנתן^{יד} האקום כח ברקיע לקבל את האור ולהיות האור נפרש עליו וכשנפרש האור על הרקיע והאירו המאורות והכבדים מיד האירה^{יז} הארץ. ככתוב והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ^{יח}. ואם תקשה ותאמר אם לא היה האור מאיר על הארץ בשלשת הימים^{יט} איך אמר הכתיב בכל

(א) העולם העליוני מאיר באור. (ב) העולם העליון מאיר כאור. (ג) העולם העליון מאיר באור והוא. (ד) בידוע הוא. (ה) על האור הרקיע. (ו) בעת שיגיע באר החמה באור המקף. (ז) לא היתה החכמה והתורה. (ח) וכן שלשת ימים עד שהגיע זמן יום רביעי. (ט) במצאי יום שלישי ובתחלת יום רביעי. (י) ולא היתה החכמה מפיצה על בני דורם כמצות התורה. (יא) ולא ימי דורם מצויים כמצות התורה. (יב) ולא הפרד על גבו. (יג) עד היום שנתן המקום. (יד) מיד מאירה הארץ. (יז) בשלבת איך אמר.

(1) בראשית א' י"ד. (2) שם שם מ"ו. (3) ספרי י' כ"ג. (4) בראשית י' א'. (5) שם א' מ"ו.

- אחד מהם והיה ערב ויהי בקר. ואין ערב ובקר כי אם יום ולילה שהם אור וחשך. אני משיב אותך ואומר אין משמע ערב ובקר יום ולילה ולא אור וחשך אלא כל חלק וחלק מן הרקיע כשהוא שוקע הוא לוי ערב ואפילו שאין בו ככב אחד וכשהוא עולה הוא לו בקר ואם אין בו איר כלל זה שאמר ויהי ערב ויהי בקר בשלשת הימים הוא על הגלגל שהיה חוזר ומתגלגל על הארץ ולא היו בו מאורות ולא ככבים והיה מתגנדגד ומקפף את כל הארץ פעם אחת בכל יום כדרך מנהגו אחר בריאת המאורות. ומיטבך על זה שהיום והלילה לא היה ביניהם הפרש על הארץ עד היום הרביעי שהבדילו המאורות ביניהם. ככתוב להבדיל בין היום ובין הלילה.² ואילו היה ביניהם הפרש על הארץ קודם היום הרביעי לא היה להבדלה הזאת מעם אבל היה הכתיב הזה בא לבטלה. ואם תאמר והלא קדמה הבדלה ביניהם ביום הראשון שהבדיל בין האור ובין החשך וקרא לזה יום ולזה קרא לילה ומה מעם הוצרך להבדיל ביניהם ביום הרביעי. ואומר לך ההבדלה ביום הראשון היתה ביניהם בענינם ובשמותם. בענינם שהאחד הוא עצם ויש לזה חשישא והשני הוא אש ואין לו חשישא. ובשמותם שהאחד נקרא יום והשני לילה ולא היה אור היום נתפש כנוף הרקיע. וביום הרביעי נדבק האור כנוף הרקיע ובאה ההבדלה כינו ובין החשך כמקומו כשהאור מסיף על הארץ הוא מאפס יא את החשך ממנה וכשהאור נעלה מן הארץ החשך נמצא עליה. ואתה רואה הכתוב קרא את האור הנברא ביום הראשון אור מטיש. ככתוב יהי אור.³ מטיש שלא היה האור ההוא נוף ולא נתפש כנוף ולא נפרש על נוף וביום הרביעי קראו מאור. ככתוב יהי מאורות.⁴ ואין מאור אלא איר דבוק כנוף ומשם היה יכול להאיר על הארץ. ונתברר לך שלא היה האור נראה על הארץ עד יום הרביעי.⁵ וכיום הזה ניתנה תורה לישראל הנקראת אור ובנתניתה להם האירה עליהם והאיר העולם כלו באורה. ונבראו ביום ההוא שני המאורות גדול וקטן כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה והיו הככבים נמנים עם המאור הקטן כנגד כרייתות ותוספות ומכילתות והגדות. ואם תרצה אמור הככבים הם שאר החכמות ההיצוניות. ואתה מוצא כל השוכות והמלכות והחמדה אשר נתן הקב"ה לישראל היו ביום הרביעי והיה היום הזה כלו טוב. וכן אנו מוצאים אפילו הלילה נתן לה הכתוב מאיר. שנאמר ואת המאור הקטן למשלת הלילה.⁶ ללמדך שכל זמן היום הרביעי היה אור לישראל. ותמצא יששתי ימי בראשית נחלקים לשני חלקים.⁷ שלשת ימים הראשונים לא היה אור מאיר על הארץ. ושלשת ימים⁸ האחרונים היה האור מאיר עליה. ואם תשים כל יום ויום מהחלק האחד עומד כנגד חבירו מן השני יהיה היום

(א) מ: הוא ערב. (ב) מ: על גלגל שהיה חוזר. (ג) מ: והיה מתנוצר ומקפף. (ד) מ: להבדלה זאת זו מעם אבל היה הכתוב בא לבטלה. מ: אבל היה כתוב לבטלה. (ה) מ מ: וקרא לזה יום ולזה לילה. (ו) מ מ: חסר מן ביניהם עד ביניהם. (ז) מ: הבדלה ביום הראשון. (ח) מ: עצם ויש ולא חשישא. (ט) מ: הוא אש ואין ואין לו חשישא. (י) מ: נתפש כנוף הרקיע וביום הרביעי נדבק האור כנוף הרקיע. (יא) מ: הוא כמספין את החשך. (יב) מ: ולא נתפש כנוף. (יג) מ: בגלגלו נמצאת ההגהת: וזה אינו שהרי כתוב באור שם שבעת הימים אם כן היה האור משמש בכל שבעת הימים. (יד) מ: כל העולם. (טו) מ: נחלקים שלשת ימים. (טז) מ: ושלשת אחרונים היה אור מאיר. (יז) מ: ואם תשיב.

(1) בראשית א' י"ד. (2) שם שם ג'. (3) שם שם י"ד. (4) שם שם ט"ו.

הרביעי כנגד היום הראשון המאור^א כנגד האור ויהיה היום החמישי אשר אחריו כנגד היום השלישי אשר היה לפניו. וכאשר היה השלישי מזוג מטוב ורע שבו נולדו האבות ובו היה שיעבוד מצרים כן היה היום^ב החמישי מזוג מטוב ורע שבו היה בית שני ובו ביום נחרב ויהיה היום הששי^ג כנגד היום השני. וכאשר לא חמדנו היום השני מפני המבול שהיה בו כן אין אנו משבחים יום הששי מפני הגלות הקשה אשר אנו עומדים בו בעונותינו.

ואתה מוצא בכל פרשיות ששת ימי בראשית אחר המאמר הקדוש כתוב אחריו ויהי כן הן בפסוק עצמו הן בפסוקים אשר אחריו במרשה היה אלא פרשת היום החמישי לכדה אין כתוב בה ויהי כן כלל ומלת ויהי כן משמעת קיום הדבר והונו והכתיב חסר מלה זו מיום החמישי. וכן ברוב הפרשיות^ד כתוב ויעש אלהים אחר האמירה ומלת ויעש נותנת עמידת הדבר^ה וגלגול החדוש עליו וחזרתו בעולם כאשר פירשנו בתחלת^ו דברינו. ולא נכתבה המלה הזאת בפרשת היום החמישי אבל אחר האמירה כתוב ויברא^ז ומלת בריאה זו נותנת עמידת הצורות ככת ואינה נותנת קיום הדבר וחדושו. וכל זה בא^ח ללמדך שתדבן בית שני אשר היה ביום החמישי לא יהיה עוד כיום אחרי^ט לעולם. ואמר בפרשה הזאת וירא אלהים כי טוב^י. על אנשי כנסת הגדולה אשר היו מלאים טוב וחכמה ויראה. וכרך בריות היום החמישי^{יא} להודיעך שהגלות י^ב אשר היה ביום ההוא יהיה אחריתו וסופו ישועה ונחמה^{יג} וכרכה.

ואנו מוצאים ביום הששי שאין הטוב נזכר^{יד} בכריאת האדם אשר ניתנה לו דעת וחכמה אבל נזכר בעשית החיות והבהמות אשר אין להם דעת ובינה וכן אנו רואים בזמן היום השישי^{טו} הזה אשר אנו עומדים בו המלכות בעולם והטוב והעושר הם לאומות העולם הדומים לבהמות ולחיות וישראל אשר בידם תורה קדושה י^{טז} עומדים בגלות אנושה ודלות ענושה. ואמר בסוף הפרשה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד. כלומר ביון שחיהו התמימה לישועה ולחיי עולם וראה כל אשר עבר טוב מאד כי הצרות שעברו בעת שיכאו הטובות אחריהן לא תזכרנה הראשונות ולא תעלינה על לב. וחתם הפרשה הזאת ואמר ויהי ערב ויהי בקר יום השישי^{יז}. בתוספת ה"א^{יח} המורה על הדבר שהוא ידוע ומפורסם וכל הומים אשר לפניו אמר בהם יום פלוני בלא תוספת תיבת ה"א^{יט} אבל בשם מנוכר ללמדך

(א) מ : המאורע כנגד האור. (ב) מ : משלישי מזוג מטוב ורע. פ : מטוב ועד רע.
 (ג) פ : שבו נברא האבות וכן היה שיעבוד מצרים. מ : ובו שיעבוד מצרים. (ד) פ : כן היה החמישי מזוג סתן. (ה) מ א : והיום הששי יהיה. (ו) פ : יום שני מפני המבול. (ז) מ א : וכן כתוב ויעש. פ : וכן ברוב הפרשיות ויעש. (ח) מ א : עמידת גלגול החדוש. (ט) מ : פירשנו תחלת דברינו ולא נכתבה. (י) פ : ומלת בריאה זו. מ א : ומלת בריאה נותנת. (יא) מ : וכל זה ללמדך. (יב) א : לא יהיה לעולם. מ : לא יהיה ביום אחר לעולם. (יג) א : וכרך היום החמישי. מ : וכרך בריות ביום החמישי. (יד) פ : כי להודיעך הגלות. (טו) מ א : ישועה וכרכה. (טז) מ : שאין הטוב נזכר. (יז) מ : כיום הששי אשר. (יח) א : תורה וקדושה. (יט) מ : ואמר ערב ובקר יום הששי. (כ) פ : היא המעידה. (כא) מ : בלא תיבת תוספת ה"א. א : בלא תוספת ה"א.

שהימים הראשונים לא נשלם בהם המעשה ולא נהיה בהם הרבר אשר בגללו נעשה העולם הזה עד שבא יום הששי אשר בחתימתו הנהי הישועה אשר בגללה נברא העולם ותהיה ידועה ומפורסמת וגלויה לכל העולם ומפני זה קרא את יום הששי בשם מיועד ומפורסם. והתם אותו בטוב מאד להודיעך כי הכונה היתה לחתימה הזאת אשר היא טובה עד מאד. ולא נזקק להזכיר מעשה ביום השביעי ולא נזכר בו לילה מפני שכלו הוא אור וטוב וחיים. והוד ענין הימים אשר אתה יכול לדוש אותו ממעשה בראשית.

וכבר הקדמנו שכלה יום ויום נחלק לשבעה דורות כמספר שבעת הימים ויהיה כל דור ודור עומד כנגד יום מימי השבוע¹ כגון שיהיה ענין הדור הראשון מענין היום הראשון². והדור השני מענין היום השני³. והשלישי מענין השלישי. וכן עד הדור השביעי⁴ שיהיה כנגד היום השביעי. אלא שהדור השביעי אתה יכול להתחיל ממנו מנין דורות היום השני ויהיה הדור השביעי עולה לכאן ולכאן⁵. ויכול יהיה הדור השביעי עולה ליום הראשון לכדו והתחיל למנות ליום השני מן הדור השמיני ויהיה הדור השמיני ראשון ליום השני. ואנו בודקים על הדורות מאדם הראשון עד משה רבינו אשר יא' אליו הגיעו תולדות הדורות הכתובים בתורה ובעבורו ולהודיע יחוסו נזכרו כלי' הדורות אשר לפניו. ואנו מוצאים מאדם ועד חנוך ז"ל דורות ונעמיד דורו של אדם הראשון כנגד היום הראשון י' אשר בו נהיה האור. ונעמיד דורו של שת כנגד היום השני אשר בו היה המבול. וכן כתוב בו כי שת לי אלהים זרע אחר תחת הבל כי הרגו קין¹. וקרא הכתוב שני בני אדם הגולדים ראשונה בעולם קין והבל. הראשון קין קצוב מקנין כנגד היום הראשון אשר בו נקנה העולם. והשני קראו הבל כנגד היום השני² אשר בו באו כל יצורי העולם להבל ולכליה. ובא אחריהם שת ועמד³ כנגד היום השני כאשר אמר עליו הכתוב תחת הבל. והיה משאיר⁴ שת ליום זה שארית. והדור השלישי הוא אנוש כנגד היום השלישי ובו היתה ראויה להנתן התורה לבני העולם וכן כתוב בדורו אז הוחל לקרוא בשם יי⁵. ופירושו הוחל מלשון י' תחלה. ואשר אמרו רבותינו ז"ל שאנשי דורו של אנוש היו רשעים יס⁶ אינו מפסיד את המעס הזה אבל נאמר שאנשי דורו היו רשעים תחת אשר היו ראויים להיות צדיקים לא ניתנה תורה בתחלת היום השלישי אלא במוצאי היום. והדור הרביעי הוא קינץ כנגד היום הרביעי אשר היתה בו התורה והחכמה קנויה ומסורה לבני העולם. והדור החמישי הוא כא' מהללאל כנגד היום החמישי אשר בו היו כב אנשי כנסת הגדולה המהוללים והמשובחים. והדור השישי הוא כג ירד

(א) פ: גלויה ומפורסמת וידועה. (ב) מ: כי הבינה היתה. (ג) מ: א: ולא נזכר מעשה. (ד) פ: זו היא ענין. (ה) מ: שבכל יום ויום נחלק לשבעה דורות וזככר. (ו) מ: מימי השבועה. (ז) מ: מענין הראשון. (ח) פ: מענין השני. (ט) א: מ: עד דור שביעי. (י) מ: עויה לכאן ויכול יהיה. (יא) מ: משה רבינו אליו הגיעו. (יב) פ: בכל הדורות. (יג) מ: ועד חנוך דורות. (יד) פ: אדם הראשון אשר בו נהיה. (טו) פ: כנגד השני אשר בו. (טז) מ: ובא אחריהם שתועמד כנגד. (יז) א: והיה משאירית שת. (יט) פ: לשון תחלה. (יט) מ: חסר מן רשעים עד רשעים. (כ) מ: הוא קנין. (כא) מ: א: והדור החמישי מהללאל. (כב) פ: אשר היו בו. (כג) א: מ: והדור השישי ירד.

(1) בראשית ד' כ"ה. (2) שם שם כ"ו. (3) בראשית רבא כ"ג ז'.

כנגד היום השישי אשר הוא ירידה ושפלות כאשר אנחנו בו היום בעונותינו. והדור
השביעי הוא חנוך כנגד היום השביעי וקרא שמו חנוך מחיטך באדם^א שהוא משלים
את ביתו ומחנכו. ומהו החינוך אשר יעשה המקום לעולמו ביום השביעי ז"כ היא
הישועה ותחית המתים ומפני זה זכה חנוך לחיי העולם הבא ולא י'לטה עליו מיתה.
ככתוב ואיננו כי לקח אותו אלהים^ב. ואם אנו מתחילים למנות היום השני מחנוך
והיה דורו של חנוך עולה ליום ראשון ויום שני ויהיה דור שביעי ליום השני דורו
של שלח כאשר אתה מוצא מחנוך ועד שלח ז' דורות. ומפני זה נקרא בנו של
חנוך מתושלח ללמדך שדורו של זה וכל הדורות הבאים אחריו עד דורו של שלח
הם בני מיתה וכליה כאילו אמר מתי שלח? כלומר הדורות אלו כלם מתים. והיה
המכול ראוי לבוא על הארץ בסוף דור שלישה עשר לאדם הראשון אלא שהקב"ה
האריך להם הזמן והוסיף להם^ג דור אחד. ככתוב והיו ימיו מאה ועשרים שנה^ד. אשר
הרגמו המתרגם ארכא יחב להון מאה ועשרין שנין אם יתוכון. ומצא המכול בא
בסוף י"ד דור ומשם קרא שם דור הי"ד עבר שהעביר הקב"ה על חטאות בני העולם
והאריך להם עד סוף הדור הי"ד ויהיה דורו של עבר דור אחרון לדורות יום שני.
וידוע הוא שהקב"ה מקדים רפואה למכה ומפני זה היה מקדים יצירת האיש אשר
ישאיר שארית לעולם להמציא רפואה למכת המכול לפני בואו. ולא נכון להיות
האיש הראוי חנוך ואפילו הייתה מונה אותו בדור הזה היום השני מפני שהוא
מדרות היום הראשון וזכה לחיי העולם הבא ושלא תעבור עליו מיתה והוא מכיזר
בתחית המתים. והיה ראוי האיש הזה המשיאר שארית למכול להיותו מן הבאים אחריו
מחנוך ולא היה מתושלח עומד כנגדו מפני שאם אתה מתחיל^ה למנות דורות יום שני
מחנוך יהיה מתושלח שני לו י"א עומד כנגד יום שני אשר לא י"ב נקרא טוב ואין
רפואה באה על ידי דור שאינו טוב. וכן לא יכול למך להיותו האיש ההוא מפני
שאם אתה מתחיל למנות דורות יום שני מן מתושלח כאשר דם ראויים להמנת
יהיה למך דור שני עומד כנגד יום שני ולא יתכן להביא רפואה על ידו. וכשאתה
מונה לנח אם אתה מונה ממתושלח יהיה נח^ו השלישי לו עומד כנגד היום השלישי.
ואם אתה מונה מחנוך יהיה רביעי לו עומד כנגד היום הרביעי ויהיה דורו של נח עומד
מכל מקום כנגד יום י' שהוא נקרא טוב וזכהו המקום להיותו שליטה ושארית לעולם
ופליטה למכול כאשר אמר עליו הכתיב זה נחמנו ממעשינו ומעצבון ידיו^ז. זה יהיה
הראוי^ח להשאיר שליטה לעולם מנדרת המכול הבא על האדמה אשר אררה יי'.
והיה נח לבני העולם כנגד אדם הראשון וכאשר היה אדם ראש ואב לכל הברואים
אחריו כך היה נח ראש ואב לכל הנשאים אחר המכול. וכאשר נזכרו מן בני אדם
שלישה בלבד והם קין והבל ושם ואע"פ שהיו לו בנים אחרים ומן השלישי מהם

(א) מ: מחינוך באדם. (ב) א: השביעי היא הישועה. (ג) א: אמר מתי הוא ושלח.
מ: אמר הוא ושלח. (ד) א: והוסיף דור אחד. (ה) א: היום מקדים האיש. מ: מקדים
יצירת האיש. (ו) א: האיש חנוך. (ז) מ: הייתה מונה אותו בדור הזה ביום השני. (ח) מ:
וזכה לחיי העולם שלא תעבור עליו ומיתה. (ט) א: אחריו טוב זה. (י) מ: שאם אמר
המתחיל. (יא) א: יהיה מתושלח עומד. (יב) מ: אשר לו נקרא. (יג) מ: יהיה הכת
השלישי. (יד) מ: כנגד יום יום. (טו) א: זה יהיה להשאיר. מ: ידועו להשאיר.

(1) בראשית ח' כ"ד. (2) שם ו' כ"ג. (3) שם ה' כ"ב.

נשארה שארית לעולם והשנים לא נשארה מהם שארית לעולם^א כלל אבל האחד נהרג והאחד אררו הכתוב. ככתוב ועתה אררו אתה מן האדמה¹. והשלישי אשר נשארה ממנו שארית לא היה הגדול ממנו כך אנו מוצאים בנח^ב שהכתוב זכר ממנו שלשה בלבד ואע"פ שהיו לו בנים אחרים. והגדול ממנו נח הוא יפת. ככתוב אחי יפת הגדול². ולא נולדו ממנו אומות הצדק³. והשני ממנו הוא נקראד⁴ הם אשר קלל⁵ הכתוב את בניו. ככתוב אררו כנען³. והשלישי הוא אשר ברכו הכתוב⁶. שנאמר ברוך יי' אלהי שם⁴. וממנו יצאו כל הצדיקים ובניו הם זרע קדש והם יהיו זוכים לתחית המתים כאשר זכו זרע שפת לחיות להם שארית. וכאשר לא נשאר מרע בני אדם הראשון שארית אחר המכול כי אם ממנו שפת לבדו כן לא יהיה אחד מרע בני נח זוכים לתחית המתים כי אם ממנו שם לבדו. ככתוב יפת אלהים ליפת וישבן כאהלי¹⁰ שם⁵. אם יהיה לבני יפת יפיות⁷ ושיביות בעולם הזה אינן משכנותם ולא ירושתם אבל הם אהלי שם אשר בניו יירשו את כל העולם לעתיד לבוא.

ואנו חוזרים לתחלת דברינו ואומרים יכולים אנו למנות דורות יום שלישי מעבר אשר הוא היד לאדם הראשון⁸ ונשים דורו של עבר עולה לשני ושלישי ולא נוכל להתחיל מנין יום שלישי מדורו של שלח אשר הוא שביעי לחנוך כי¹⁵ כבר הוזק לנו שהמכול בא לעולם אחר ייד דורות מפני שהקב"ה דארץ להם כאשר סירשנו למעלה. ואם אתה מונה מעבר יהיה אברהם אבינו דור שביעי לו ונמצא אברהם דור שביעי ליום השלישי ומזמן למנות ממנו היום הרביעי אם יהיה דורו עולה לשלישי ולרביעי ויהיה אברהם אבינו זכאי לקבל שכר התורה מפני שהוא ראשון ליום הרביעי מן הדרך הזה ואין אחד י"א מכל הדורות אשר לפנינו מניע להזותו²⁰ ראש ליום הרביעי. ואברהם הוא יד הראשון אשר נזכרה התורה בשמו. ככתוב וישמור משמרתו מצותי חקותי ותורות⁶. ואין אתה מוצא זכרון התורה לפני הכתיב הזה בכל התורה מפני שכל הצדיקים אשר היו לפני אברהם אבינו לא היו ראויים לקבל שכר התורה אלא היה להם שכר אחר. ואם לא י"ג נתחיל למנות יום שלישי מעבר מפני שהוא דור שביעי ליום שני המני ליומו יד של מתושלח נתחיל למנות מפלג אשר²⁵ הוא ראשון ליום השלישי על העיקר מפני שהוא ט"ו בכנס לאדם ואמר עליו הכתוב פלג כי ביטו נפלגה הארץ⁷. ללמדך שהוא ראשון ליום השלישי אשר בו הפליג הקב"ה את הארץ לשני פלגים לים וליבשה. וכן הוא אומר פלג אלהים מלא מי⁸. וכשאתה מתחיל יום שלישי מפלג יהיה שביעי לו יצחק אבינו ויהיה שביעי ליום השלישי וראוי לימנות טו ראש לרביעי אם תשים דור השביעי משמש לשני הימים.³⁰ ותמצא יצחק אבינו נמנה מדורות היום השלישי לפי שהוא שביעי לו וימנה מן הרביעי אם יהיה עולה לשני הימים ואם לא יהיה טו עולה לשני הימים יהיה יעקב אבינו עולה

(א) פ: שארית כלל. (ב) מ: אנו מוצאים מנת. (ו) א: מ: אמת וצדק. (ד) פ: נקרא הם. א: מ: הוא חם. (ה) א: מ: ברכו תי. (ו) פ: ממנו נח, ובגלונו: זרע. (ז) פ: אסאת. (ח) א: מ: לאדם ונשים. (ט) א: מ: לתחיל יום שלישי. (י) מ: כאשר בפרש למעלה. (יא) א: מ: ואין מכל הדורות. (יב) פ: ואברהם הראשון. (יג) א: ואם נתחיל. (יד) פ: מיומו של מתושלח. (טו) פ: וראוי לכנותו. (טז) מ: ואם לא תעיר.

(1) בראשית ד' י"א. (2) שם י' כ"א. (3) שם ט' כ"ה. (4) שם שם כ"ו. (5) שם שם כ"ו. (6) שם כ"ו ח'. (7) שם י' כ"ה. (8) תהלים ס"ה י'.

ליום הרביעי ואינו¹ עולה ליום השלישי משום צד². ותמצא כל אחד משלושה אבות עומד להמנות ראשון ליום הרביעי אשר בו נבראו המאורות וזוכה לשכר התורה ונקראו אבות מפני שכל אחד מהם הוא ראש ואב ליום סתן תורה ואין אחד מאשר לפניהם יכול להמנות י"אש ליום הזה. ואתה מוצא אברהם אבינו מפני מדורות היום הרביעי ממקום אחד אם אנו משימים דורו של עבר עולה לשני הימים והוא נמנה 5 מדורות היום השלישי³ משני מקומות לפי שהוא שביעי לעבר אם נתחיל מעבר ומפני שהוא ששיד לפלג אם נתחיל מפלג. ותמצא יצחק אבינו נמנה מהיום השלישי מצד אחד מפני שהוא שביעי לפלג ומן הצד ההוא עצמו אחת מונה אותו מיום הרביעי אם תשימרו לשני הימים. ותמצא יעקב אבינו עולה למנין היום הרביעי ואינו 10 עולה ליום השלישי משום צד.

וכן אנו מוצאים באברהם אבינו שיצאו ממנו אומות רבות מאומות העולם. ככתוב כי אב המון גוים נתתיך¹. ולא היה לו בן לצאת ממנו נוי הצדק כי אם יצחק אבינו לבדו. שנאמר כי ביצחק יקרא לך זרע². ונולדו הכנים האלה לאברהם אבינו משתי נשים כאשר נמנה ביום השלישי משני מקומות. ויצחק אבינו יצאו ממנו שני 15 גוים מאשה אחת והיו תאומים! בבטן אחת. ככתוב שני גוים בבטןך³. מפני שהוא נמנה ליום השלישי וליום הרביעי ממקום אחד. והיה האחד⁴ מבניו רשע והשני צדיק ותמים מפני שתחלה הוא נמנה ליום השלישי ואחר כך לרביעי ומתוך שהוא נמנה לשלישי הוא נמנה ראש לרביעי ומפני זה היו בניו תאומים בבטן אחד. ויצא 20 השני מבניו אוחו בעקב הראשון ללמדך שהדור הנמנה ליצחק אבינו משני דרכים הוא בדרך אחד ואין בין זמניהם הפרש אבל הוא סוף השלישי וראש ליום הרביעי ואם אתה חושב אותו סוף ליום השלישי תמצא האחד מהם אוחו בעקב השני כאשר היה בתן תורה לישראל בסוף דור העשירים עם השלמתי אשר הוא תחלת דור האחד ועשירים בענין שיהיה הדור הזה מוקף משני צדיו בזכות האבות הדור אשר לפניו דורו יגל אברהם והדור של אחריו דורו של יעקב והוא עומד באמצע בדורו של 25 יצחק ויהיה זכות אבות סוכך את ישראל והופך עליהם ומקף אותם מכל צדיהם ועומד עליהם בעת צרתם. ואתה מוצא שני אבות אברהם ויצחק אשר כל אחד מהם נמנה ליום י"א השלישי מצד אחד או שנים והוא נמנה ליום הרביעי מצד אחד לבד היו מנניהם⁵ גוים רשעים⁶ וגוי אחד צדיק ויעקב אבינו אשר היה מדורות יום רביעי מכל סוים היו בניו כלם ישרים כלם טהורים כלם קדושים ובתוכם י"י. והיו הכנים 80 האלה מארבע נשים כנגד ארבעה ימים י"ד שנשארו לעולם להראותך שהם יירשו את כל העולם באחרונה. והיו בני לאה כנגד יום רביעי אשר בו ניתנה התורה והם היו הראשונים בכנים ועל זה ניתנה להם כהונה ומלכות. והיו בני רחל כנגד יום השביעי

(א) כן: ואם אינו עולה. (ב) א: משום הצרות נמצא כל אחד. (ג) פ: מן דורו יום שלישי. (ד) א מ: מפני שהוא לפלג. (ה) א מ: לאברהם נישתי נשים. (ו) מ: כאשר נמנה. (ז) א מ: והיו בבטן אחד. (ח) פ: הראשון מבניו. (ט) א מ: הוא נמנה שלישי ואחר כך הוא נמנה ראש לרביעי. (י) א מ: ואם אתה חושב סוף. (יא) א מ: חסר מן ליום עד ליום. (יב) א מ: היו בניהם. (יג) מ: גוים תועים. (יד) א: חסר ימים.

(1) בראשית ו' ח'. (2) שם כ"א י"ב. (3) שם כ"ה כ"ג.

יום הגאולה והישועה^א והיו בניה האחרונים כבנים מסני שהגאולה באה כאחרונה והיא הייתה אהובה יותר מאחותה מסני זכות הגאולה החביב לישראל מכל אשר לפניו. ולא נזרמנך ליעקב לקחת אותה ראשונה ואע"פ שהיה אוהב אותה עד אשר לקח את לאה מסני שאין אדם זוכה לכבוד העתיד אשר הוא ענין היום השביעי אם לא יעסוק בתורה וישמור מצותיה אשר היא כבוד היום השביעי. ויהיו בני השפחות אשר נולדו^ב במצע הבנים כנגד היום החמישי ויום השישי. ונולדו בני שפחת רחל האהובה ראשונה כנגד היום החמישי ומסני זה נקרא יום החמישי טוב וזכות גד ואשר היו ביום הזה אנשי כנסת הגדולה המאושרים והמשוכחים והמגידים סוד החכמה והתורה. ונולדו בני שפחת לאה אחריהם כנגד היום השישי ומסני זה נקרא יום השישי טוב וזכות דן ונסתלי הקבי"ה מוציא דין וסרעון על אומות העולם ליסרע מהם המעשים הנסתלים אשר עשו לעמו. וכאשר היה יעקב אבינו שלישי לאבות כך היה השלישי מבניו זוכה להיות הנבואה והכהונה לבניו. וכאשר היה לוי רביעי לאברהם אבינו^ג והיה עומד לאברהם כנגד היום הרביעי אשר הוא יום המאור כך היה משה רבנו רביעי ללוי ועומד לו כנגד יום המאור. וכאשר היה אברהם אבינו שביעי לעבר ועומד לו כנגד היום השביעי שהוא יום הגאולה והישועה^ד כך היה משה רבנו שביעי לאברהם. וכאשר היה אברהם דור העשרים לאדם הראשון אשר הוא ראש לברואים בעולם כך היה משה רבנו דור העשרים לחנוך אשר הוא ראש להולכים לנן עדן חיים. וכאשר היה אברהם ראש הזוכים לשבר התורה כך היה משה רבנו^ה ראש למקבלים אותה מפי הגבורה. וכאשר אברהם ראוי להמנות ראשון ליום הרביעי כך משה רבנו ראוי להמנות ראשון ליום החמישי שהוא יום המלכות לישראל והוא עוד ראשון ליום הרביעי שזכה לתוריד התורה על ידו. ומצא משה רבנו משולש באורה משולש בתורה משולש במשרה. משולש באורה מן המעורש לאלתר שהוא נמנה רביעי ושביעי וראשון שהם ימי האור. משולש בתורה שהוא קבלה מפי הגבורה והוא כתבה והוא למדה. משולש במשרה שהוא לוי אל ישם המקום בשלשה שמות שהוא נקרא עבר וי"י^ו ונקרא איש האלהים^ז וכחירו^ח.

ואחר שנתכר מן הספרות אשר הקדמנו כי זמן י"א המכול היה בסוף היום השני והתורה ניתנה בראש דור שביעי מיום השלישי שהוא דור העשרים לעולם אנו חוזרים לכקר על השנים האלה מן הכתוב. ואומר כבר עלה בדיניו שיום אחד מימות העולם הוא תחנין שנה ושביעית שנה ואם אנו נותנים שני ימים למכול על החשבון הזה יהיה המכול ראוי לבוא לעולם אחר אלף תשי"ד שנה. ואתה מוצא מן התורה^ט שהמכול בא לעולם בשנת שיש מאות לחי"ב נח' שהוא אלף תרנ"ו לעולם^י וכינו ובין החשבון הבא^{יא} מספרתנו נ"ח שנה. וכידוע כאשר השנים האלה היוצאים מן

(א) א מ : יום הישועה והגאולה. (ב) א : ולא נזרמנך לקחת. מ : ולא בזמן לקחת.

(ג) א מ : לאברהם והיה. (ד) פ : יום המאורות. (ה) א מ : יום הישועה והגאולה.

(ו) א מ : וכאשר אברהם. (ז) א מ : משח ראש. (ח) א מ : חסר מן משולש ער משולש.

(ט) פ : שהוא רביעי. (י) א מ : קבלה והוא כתבה. (יא) א : הקדמנו שהמכול היה. מ :

שהוא המכול היה. (יב) פ : לכת. (יג) פ : הבאה מספרתנו.

(¹) דברים לד ח'. (²) יחזקאל י"ד ו'. (³) תהלים ק"ז כ"ג. (⁴) בראשית ז' ו'.

(⁵) סדר עולם רבא פרק א'.

סגלת המגלה.

התורה הם שני ימים כאשר הוחזק בידינו מכל המעטים שדקדקנו ויהיה יום אחד משני הימים האלה לחשבון התורה תח"ח שנה וצריכים אנו להקור על המחלוקת אשר בין המספרים האלה מה היא הסיבה. ולחרץ הענין הזה אנו אומרים כי כל בני העולם חושבים שנותיהם על שני דרכים מהם למנין לבנה ומהם למנין חמה והקב"ה השב ימות העולם על שני הדרכים האלה כאשר צוה את עמו ישראל לחשוב לכנה ולחמה ואם אתה נוהג המנהג הזה בחיבון שנות המכול יצאו שני החשבונות אל טעם אחד. ונאמר שהקב"ה כשהוא חושב דורות הרשעים הוא מונה את השנים למנין הלבנה וכשהוא חושב דורות הצדיקים הוא מונה שנותם למנין החמה כדי שיהיה מאריך ימי הצדיקים וקצר ימי הרשעים. ואם אתה אוחז למכול אלף תשי"ד שנה משנות הלבנה שישויות אשר כל שנה ושנה מהן י"ב חדשים כסדר בלא עיבור ותחיר"ד את השנים האלה שנים מעיבורת ופשוטות כהונן עד שיהיו מונים למנין חמה יהיו השנים ההן אלף תרס"ב שנה לשני הימים והיום האחד תח"א שנה ואין ביניהם ובין תח"ח שנה אשר נמנו לימי המכול כי אם שלש שנים בכל יום ונאמר שהקב"ה לא מילא את שנותם מפני זדונם ורשעם. זה הוא דרך חשבון דורות הרשעים. אבל חשבון דורות הצדיקים אינו כן כי אם חשבון שלם ושנים שלמות ומלאות שכבר הוחזק לנו שהתורה ראויה להנחן לישראל בסוף דור העשרים אשר הוא כנגד דורו של אברהם אבינו¹ אשר קיבל שכר כל הדורות אשר לפניו ושכר התורה נזכר שמי"ה י"ב בשמו כאשר פירשנו למעלה והתורה ניתנה לישראל בשנת צאתם מארץ מצרים והיא שנת אלפים תמ"ח לעולם² ואם אתה לוקח דור אחד מדורות היום לחשבון תנ"ז שנה בכל יום והוא קכ"ב שנה וגי חלקים ט"ז בשנה ותכסול אותם עשרים טעם כמספר הדורות העובדים מן העולם למתן תורה יעלה בידך אלפים תמ"ח שנה ודי חלקים מ"ז בשנה. והיו הדורות האלה חשונים למנין חמה כדרכם בלי חסרון. ותראה שבסוף עשרים דורות ניתנה תורה לישראל ועד שלא השלים הדור העשרים אבל נשאר ממנו משהו לקיים מה שנאמר וידו

25 אוחזת בעקב עשו³. עקב השלמת הדור העשרים ניתנה התורה.

ואתה מוצא השלמת שלשת ימים לעולם על חשבון הלבנה הבדוק והמלא אשר הוא תח"א שנה יהיה לשלשת הימים אלפים תצ"ג שנה ואכותינו השלימו לכבוש את הארץ אחר מ"ז שנה לצאתם מארץ מצרים כי ארבעים שנה עמדו במדבר ושבע שנים שכבשו⁴ ותמצא שהשלימו לכבוש את הארץ בשנת אלפים תצ"ה שנה והוא שאמר הקב"ה לאברהם אבינו⁵ ודור רביעי ישובו הגה"ד כי לא שלם עון האמרי עד הגה"ה⁶. אחר שיצאו בניו כרכיש גדול לא ישובו הגה עד שישלמו ימי החשך וימלא עון הרשעים הם האמרי ולא ימלאו ימיהם עד הדור הרביעי.

(א) א מ: יכית המשיח. (ב) פ: מונה למנין לבנה. (ג) מ: אלף תשי"ד. (ד) מ: ומחזור את השנים. (ה) מ: תח"ח שנה. (ו) א מ: זה דרך חשבון. (ז) א מ: שכבר הוחזק שהתורה. (ח) א מ: אשר כנגד. (ט) פ: של אברהם אשר קיבל. (י) א: ושכר התורה כאשר פירשנו. (יא) מ: שמדה בשכנו. (יב) א מ: לצאתם מצרים. (יג) פ: שאמר הק' ודור רביעי. (יד) א מ: חסר מן הגה עד הגה.

(1) אבות ח' ב'. (2) סדר עולם רבא פרק א' ונ'. (3) בראשית כ"ה כ"ג. (4) סדר עולם פרק י"א. (5) בראשית מ"ז מ"ז.

ותמצא^א שהקב"ה מונה לרשעים למנין הלכנה כאשר מנה לשלשת^ב הימים אשר הכרית בסוסם את האמורי וכאשר מנה שני הימים למבול וכשהוא מונה לצדיקים מונה למנין החמה^ג כאשר ראית כמהן חודה שהשלים בה דור עשירים לעולם. וכן מצאנו גם נולד אחר אלף ג' שנה לעולם^ד יהא היה מבשר לאנשי דור המבול בהותרת פליטה^ה להם והיה ראוי לכא להם אחר תשעה דורות כאשר דרשנו ביסער^ו הזה ומנה^ה הקב"ה הדורות האלה למנין הלכנה כאשר מנה דור המבול כי אלף ג' שנה הוא כגון תשעה דורות למנין הלכנה. ואברהם אבינו הוא לאנשי הדורות אשר אחר המבול כנה לדורות המבול. וכאשר היה ג' מבשר בפליטה מן המבול ובהותרת שארית לבני האדם לקיום העולם הזה כן היה אברהם אבינו^ו מבשר בתורה ובזכות העולם הבא. וכאשר היה בין אדם לנת עשרה דורות כן היה בין נח לאברהם עשרה דורות^ז. וכאשר נולד נח אחר שני דורות מיום שני למי^ח שהמקום מקדים רפואה למכה כן נולד אברהם בסוף שני דורות מיום שלישי. והיה דומה לנח בכל הענינים האלה אלא שדורות נח נחשבו למנין הלכנה מפני שהיה ברור המבול ודורות אברהם נחשבו למנין החמה שהוא ראש לדורות הצדיקים ואב לגוי הצדק ואברהם נולד אחר רצ"ב שנה למבול והוא שנת אלף התקמ"ח^ט לעולם^י אשר הוא י"ו דורות סחות^{יא} מעט לחמה. והוכרר^{יב} לנו בירור יסא שהקב"ה מונה לרשעים מנין לכנה^{יג} והוא מונה לצדיקים מנין חמה.

ואנו חוזרים לתחלת הענין ואומרים כיון ששלם^{יב} עון האמורי ונחלו אבותינו את הארץ שלמו לעולם^{יג} שלשה ימים אשר הם ימי החשך ונשארו מימות העולם ארבעה ימים מיום הרביעי עד היום השביעי. ושלשה ימים היו מזוגים מאור וחשך^{יד} כאשר כתוב בכל אחד מהם ויהי ערב ויהי בקר וראוים הם מכאן להיותם מזוגים טובים ורע ומזכות ומפסע. ויהיו אלו שלשת הימים נחלקים לשני חלקים. יום וחצי מהם ימי טובה ויום וחצי מהם ימי רעה ונלות^{יז} ויהיה היום הרביעי מהם טוב וחמה וחורה כלבד. ומכאן אנו אומרים ביום הרביעי למתן תורה שהוא שביעי לעולם חכוא הגאולה והישועה בעזרת האל כאשר ניתנה התורה ברביעי לבריאת העולם.^{יח} ואנו מוצאים כל זמן היום הרביעי היה טו בית ראשון עומד ובסוף יום הרביעי חרב ועמד בית שני כמו מחצית היום החמישי והרב בתחלת מחציתו השנית^{יט} ונמצאת הטובה עומדת לישראל יום וחצי מתחלת היום הרביעי עד מחצית היום החמישי והוא זמן האור בשלשת הימים ונשארו לזמן החשך יום וחצי. ומכאן אנו אומרים שכל האומר^י על הישועה אשר היא אור העולם אשר אין בו חשך שהיא באה^{יא}

(א) א: כאן חסרו בכתב יד בודליאנא כל הענין מן ותמצא שהק' מונה לרשעים עד והוכרר לנו בירור יסא. (ב) מ: כאשר מנה ג' ימים. (ג) מ: למנין חמה. (ד) מ: בהותרת פליטה להם. (ה) מ: ומכר הק'. (ו) מ: וכאשר היה מבשר. (ז) מ: היה אברהם מבשר. (ח) מ: לפני המקום רפואה. (ט) מ: אלף התקמ"ד. (י) מ: והוכרר לנו. (יא) א: לרשעים מנין לכנה ולצדיקים מנין חמה. (יב) מ: שהשלים עון האמורי. (יג) א מ: שלמו שלשת ימים. (יד) מ: ימי רעה ונלותן. (טו) מ: היום הרביעי בית ראשון עומד. (טז) מ: מחציתו השנית למצאות. (יז) א: אנו אומרים על הישועה.

(1) סדר עולם רבא פרק א'. (2) אבות ח' ב'. (3) סדר עולם שם

בתוך ימים רבים* מוונים מאור וחשך שלא אמר כלום. ומשם תשובה גדולה על עובדי התלויב האוטרים המשיח כבר עבר ואע"ם שיש עליהם הרכה תשובות ממקומות רבים.

ואם אתה בא לחקור מן המקום הזה על זמן הישועה¹ שיהא רצון מלפני השמים להחיש אותה אתה מוצא לחקירה הזאת דרכים רבים ישל מהם קרוב ויש מהם רחוק. הקרוב שבכלם² שתהא אוטר הקב"ה נחן תורה לישראל בשנת אלפים תמי"ח בסוף שלשה ימים ואם יהיה ימי מספר שלשת הימים הנשארים משישת ימי המעשה כמספר הזה יהיו ששת הימים ארבעת אלפים תתצ"ו שנה ויכול הוא אם ירבו זכותינו³ שיבוא הגואל בעת הזאת. זו היא הדרך הקרובה מאד. ויש עליה טענות שיכול אדם⁴ למעון בהם והראוי לוטר על הקץ הזה שהוא ראשון לעתים אשר מהם יהלו סימני הישועה להראות. ומענין הדרך הזה דברי האוטר שמנין שלשת ימי המעשה נשלם בעת שהשלימו לכבוש את הארץ והיא שנת אלפים תצ"ה לעולם ויהיו ששת ימי המעשה כפלים למספר הזה והם ארבעת אלפים תתק"צ שנה. והחשבון הזה הוא הקרוב שבכלם וראוי הוא לסמוך עליו יותר מן הראשון כאשר יתפרש⁵ בסוף המגלה הזאת בעזרת האל. שני הדרכים האלה הם דברי המקרב את עת הקץ. ודרך המרחיק הוא על דעת האוטר שהקב"ה אמר לנו בתורתו והיה כאשר שש ימי עליכם להיטיב אתכם⁶ ולהרבות אתכם כן ישיש ימי עליכם להאביד אתכם ולהשמיד אתכם⁷. ואנו למדין מן הכתוב הזה שזמן הטובה הבאה לישראל וזמן המלכות כמספרו יהיה זמן הגלות. ואנו רואים תהלת המינה הבאה לישראל והגדולה והמלכות היא טחן תורה על הר סיני בשנת אלפים תמי"ח לעולם ונתפרדה הגדולה והמלכות מהם מרוב עונותינו בגלות מיטום הרשע שהיה בשנת שלשת אלפים תתכ"ח⁸ ובין שני המספרים האלה אלף שנים שנה ואלה הם ימי הטובה ויהיו כנגדם הימים אשר אינם טובים אלף שנים ואם תוסיף המספר הזה על שנת הגלות יהיה הכל חמשת אלפים רי"ח שנה. זו היא דרך המרחיק והמריבה אשר אין לך דרך רחוקה ממנה ולא תוכל להוסיף עליה. ויש בין שני הדרכים האלה דרך בינונית שאתה מוצא עליה ראיות וחזוקים מן התורה⁹ ומן הנביאים ומן הכתובים ומדברי רבותינו ז"ל והדרך הזאת היא על הדעת הזה. אם אתה מוצא מיטות העולם שדם ששת אלפים שנה כאשר עלה בידינו אלפים ותמי"ח שנה שבהם ניתנה התורה לישראל ישאר בידיך שלשת אלפים תקנ"ב¹⁰ שנה לארבעה ימים שנשארו מן העולם ויהיה חלק יום אחד מהם תתס"ח¹¹ שנה. ואנו מוצאים חרבן בית ראשון בשנת שלשת אלפים של"ח¹² והזמן הזה הוא סוף היום הרביעי אשר בו ניתנה התורה והיה היום ההוא יד ראוי למלכות ולטובה וכשחלף היום נחרב הבית בשנת תת"ץ למחן תורה והמספר הזה הוא רביע המספר הנשאר מיטות העולם בקירוב מעט ונראה לנו שהקב"ה נחן

(א) א מ : בתוך ימים מוונים. (ב) א : תשובה גדולה על האומרים. (ג) א : מוטן הישועה אתה מוצא. (ד) א מ : יש מהם רחוק ויש מהם קרוב. (ה) פ : הקרוב בכלם שתהי. (ו) מ : ירבו זכותינו. (ז) מ : שיכול עדם למעון. (ח) מ : כאשר אפרשי. (ט) א מ : להטיב אתכם וגו'. (י) פ : ג' אלפים תתכ"ח. (יא) מ : וחזוקים ומן הנביאים. (יב) מ : שלשת אלפים תקנ"ב. (יג) פ : תת"ש שנה. (יד) פ : והיה חיום ראוי.

(1) דברים כ"ח סיג. (2) סדר עולם וטא. (3) עיין במירוש הרב הנגאל ורש"י לע"ז ט' ע"א.

לימים האלה מספר אחד בשנה ואם כן הוא יהיו שני הימים יום חמישי ויום ששי אלף תשי"ב שנה. ואם אחת מוסף המספר הזה על הרבן הבית שהיה בסוף היום הרביעי יהיה ערב יום הששי אשר אני מיהלים בו את הישועה והנאילה שנת המשת אלפים קי"ח" שנה ואנו בוטחים בו כי בו תבוא הנאולה² ולא תתאחר. והכתוב אשר הכיז המרחיק ראינו ממנו והוא יהיה כאשר שש י"י עליכֶם³ להיטיב אתכם ולהרחבת⁴ אתכם כן ישיש י"י עליכם להאכיר אתכם ולהשמיד אתכם. הוא יהיה ראינו לנו מפני שמספר שלשת הימים על הסבא הו"ד הוא אלפים תר"ע שנה הוצא מהם השנים אשר מטתן תורה עד הרבן הבית והם תת"ק"ה שנה ועוד הוצא מהם לבית שני ת"כ שנה יהיה זמן המוכה ועמידת שני הכתים בית ראשון ובית שני⁵ אלף ש"י שנה וישאר ממספר שלשת הימים אלף⁶ ש"ס שנה הוצא מהם שבעים לגלות ראשון⁷ ישאר לגלות הזה אלף ר"ק"ח שנה והם כלים בשנת המשת אלפים קי"ח והם קרוב ממדת עמידת בית ראשון ובית שני⁸. כל זה אם תשים חקירת⁹ הספק שהוא מדבר על מדת הימים ואם אין אתה דורשי על קץ י"א הימים שהאמר כמספר י"ב הימים הטובים ככה יהיו הימים אשר אינם טובים והוא הגלות אלא שתאמר י"ג והיה כאשר שש י"י עליכם י"ד. כענין אשר שש על המוכה כן ישיש על שאינה טובה לא יהיה¹⁰ בפסוק הזה ראינו לא לדברי הממציע ולא למרחיק. ויהיה הממציע מכיז ראינו אחרת¹¹ לדבריו מכתוב זה שאמר והיה יום אחד הוא יודע לז"י¹² לא יום ולא לילה והיה לעת ערב יהיה איר"ל. ואמר שהיום הזה הוא יום הששי מיטת העולם אשר אינו חשוב לפני המקום לא יום ולא לילה. אינו חשוב יום מפני שישראל עמו בעונותיהם עומדים בגלות ובדלות ואינו חשוב לילה מפני החכמה והתורה הנחונה להם והמטורה בידם ובעבור שאמרה"ה הם מאירים בעולם הזה בחכמה אשר בידם וזוהים לאור העולם הבא ומפני זה לא יודע לפני המקום אם יום הוא י"ח או לילה. ועוד שענין היום הזה משונה מישאר הימים אשר לפניו מפני שדרך כל הימים בעת ערב יבוא החשך הן בימות יצורי העולם י"ב החשובים משקיעת החמה עד שקיעתה בעולם הזה הן בימים הנחשבים לשיש ימי בראשית ככל אחד ואחד מהם החשך¹³ בא בעת הערב אבל היום כ"א הזה שהוא יום הששי לעולם בעת הערב יבא האור. ואתה מוצא בפרשת היום השביעי כמעשה בראשית לא נזכר בה ערב ולא בקד מפני אור הישועה הבא לעולם בערב יום הששי ומשם לא נזכר הערב ביום השביעי וכישאר הימים נזכר הערב מפני שבערב כל יום מהם בא חשך לעולם שהוא

(א) מ: המשת אלפים קי"ח. (ב) פ: כי בו תבוא ולא תתאחר. (ג) פ: עליכם וגו'.
 (ד) א מ: על הסבא הוא. (ה) מ: והם תת"ק. (ו) פ: שני הכתים אלף ש"י שנה.
 (ז) א מ: שלשת הימים ש"ס שנה. (ח) מ: אלף תשי"ב שנה. (ט) א מ: ובית שני ובית שניש"י.
 (י) פ: אם תשים הספיק מדבר. (יא) פ: על הימים שתאמר ככה יהיו. (יב) א:
 כמספר הימים הטובים וזה הגלות. מ: כמספר הימים הטובים ככה יהיו הימים אשר שתאמר
 אשר. (יג) מ: אל האמר. א: אלא האמר. (יד) פ: שש י"י כענין. מ: כענין. (טו) פ:
 מכיז ראינו לדבריו. א מ: מכיז ראינו אחרת מכתוב זה והיה. (טז) א: יודע לז"י וגו'.
 (יז) פ: שמירת הכ. מ: שאורה הכ. (יח) א מ: אם יום או לילה. (יט) א: יצורי עולם
 הרושבים. מ: יצורי עולם ההשוקן. (כ) מ: כן בימות. (כא) מ: ביום הזה.

דבר קשה לבני אדם^א. בערב יום שני בא המכול לעולם. ובערב יום שלישי עמדו אבותינו במדבר ארבעים שנה ועד שקיעת החמה לחשבון היום השלישי מתו משה ואהרן. ובערב היום הרביעי נחרב הבית הראשון. ובערב היום החמישי אין צריכים לומר כי החשך והאפלה והגלות נמשך בו בעונותינו עד ערב היום הששי. וערב יום הששי שהוא תחלת היום השביעי אם גזור האל לא יהיה נוהג המנהג הזה אבל הגאולה והאור יבוא בערב היום. ככתוב והיה לעת ערב יהיה אור. ויהיה הכתוב הזה מאמץ ומחזק דברי המתרגם ומעיד על הגאולה שהיא באה בערב יום הששי אלא שאינו מפרש מספר השנים.

ואתה יכול להוציא מספרם מכתוב אחר. שנאמר דברו על לב ירושלים וקראו אליה כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יי כפלים בכל המאחיה¹. והכתוב מפרש את הקץ ומנחם את ירושלים בהודיעה כי נשלם קץ גלותה. ככתוב כי מלאה צבאה. ואין צבאה בכאן אלא קצה. ככתוב הלא צבא לאנוש עלי ארץ וכימי שכיר ימי². הקב"ה גזור לחיי האדם צבא שהוא מספר וככלות הצבא היא אין לו עמידה על הארץ כאשר אין לשכיר לעבוד אם יכלו ימי שכירתו. וכאשר השכיר ראוי ליטול שכרו בסוף ימי שכירתו מענין עבודתו כן האדם ראוי לקבל שכרו לעולם הבא מענין עבודתו בימי חייו בעולם הזה. וכתוב כל ימי צבאי איהל עד בוא חליפתי³. כל ימי קצי אני מיחל לבוראי עד שיגיע עת חליפתי שהיא מיתתי. והיה פירושו כי מלאה צבאה בכאן ביה מלאו ימי קץ גלותה וכשמלאה צבאה נרצה עונה ונתכפר. ובמה נתכפר כי לקחה מיד יי כפלים בכל המאחיה. שיהיו ימי גלותה כפלים לימי מלכותה. ואין כפלים בכאן כי אם כפלי ימים מענין צבאה הנזכר בראש הכתוב אשר הוא קץ ימים. ואתה מוצא מן מתן תורה עד חרבן בית ראשון אשר הם ימי המלכות והטובה לישראל וימי הנביאים והחז"ם תת"ץ שנה ומחרבן בית ראשון עד הגאולה לדברי המתרגם הם אלף תשי"ם שנה שהם כפלים לימות המלכות והיה הכתוב הזה מדברי הנביאים עוזר לו ומאמץ אותו ומעמו. ותמצא לו ראיה מן הכתובים מן הכתוב הזה. שנאמר שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה⁴. אמר משה לפני המקום רבנו של עולם שים ימי השמחה לעבדיך שוים לעמוד כימי הרעה והעינוי כי אתה כפלת להם ימי הגלות ושמתם כפלים לימי המלכות כן כרחמך תשים להם ימי הישועה לעתיד לכוא כימי המלכות הראשונה ובוה תשווה ביניהם. ולפי זה אמר כימות עניתנו שנות ראינו רעה. כימות עניתנו ימי גלות ראשון וקרא אותם ימים וגלותו עינוי. שנות ראינו רעה גלות שני וקרא אותם שנים וגלותו רעה. וזכר את הגלות שתי פעמים והשמחה פעם אחת מפני שהוא מדבר על מלכות ראשונה לבדה שהוא מכקש רחמים להיות הישועה כימי המלכות ההיא. ומפני זה כפל את הענין

(א) פ: לבני העולם. (ב) א: פ: שתיא בערב. (ג) א: מ: ואין צבאה אלא קצה שנאמר. (ד) א: מ: בכוף יומו כן ענין עבודת האדם בימי חייו. (ה) מ: כי מלאו צבאה בכאן ימי קץ גלותה וכשמלאה צבאה נרצה עמה נכפר ובמה נתכפר כי לקחה מיד יי כפלים. (ו) א: מ: ראיה מן הכתוב הוה שמחנו. (ז) א: מ: שים ימי השמחה לעדך שוים לימי הרעה. פ: שים ימי השמחה שוים לעבוד כימי הרעה. (ח) פ: כימי המלכות בראשונה. (ט) מ: וזכר וזכר את הגלות שתי פעמים. א: וזכר את הגלות פעמים.

(1) ישועה מי ב'. (2) אויב ו' א'. (8) שם י"ד י"ד. (4) תחלים צ' ט"ו.

בספוקי אשר לאחריו ואמר יראה אל עבדיך סעלך והדרך על בניהם¹. אם יראה אל עבדיך סעלך הטוב לפני ימי המשיח בן יראה הדרך על בניהם בימי המשיח. וימי המלכות היו חמ"ן שנה מיציאת מצרים עד חרבן בית ראשון והנשאר מימות העולם משנת ה' אלפים ק"ח אשר את מהבים בה את הישועה עד סוף ימי העולם שהם ששת אלפים שנה אתה מוצא אותם חמ"ב שנה והם קרוב מימות המלכות² וסכום שני המספרים אלף תשע"ב וימות הגלות מחרבן בית ראשון עד המשיח לדברי המתרגם הם אלף תש"ס שנה והרי לך ימי השמחה בימי העינוי. ככתוב שמחנו כימות עינתנו.

וכבר עלה בדיני ראיות על הקץ דוה"ד מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, ואנו נותנים לו ראיה מדברי רבותינו ז"ל כדי שיהיה הטעם הזה מוחזק מכל פנים.¹⁰ והראיה הזאת היא הכרייתא אשר הבאנו בתחלת דברינו תנא דבי אליהו שיתא אלפי שנין הוי עלמא שני אלפי תורה שני אלפי תורה ושני אלפי ימות המשיח¹ ומפני עונותינו שרבו כלו מהם מה שכלו². ואנו מביאים ראיה מן הכרייתא הזאת על שלשה המספרים אשר יצאו לנו בחשבון הקץ אם נהיה מעיינים בה טוב. ונאמר כי שיתא אלפי שנין הנזכרים בתחלה הם מות העולם כאשר הקדמנו בשער הזה.¹⁵ ואשר אמר אחריהם שני אלפי תורה אינם שני אלפים ממש אבל היה רצונו לומר שני ימים תורה ומפני שיום אחד הוא אלף³ פחות שבעות האלה או פחות מזה מעט או מוסף עליו מעט כאשר ראית קראו אלף מספי שהוא קרוב ממנו כמנין. ואשר שני אלפי ולא אמר שני ימים כדי לרמז את הדבר ולנגנו את הסוד מספי שהוא מדבר על הקץ ויהיה שני אלפי תורה כאילו אמר שני ימים תורה שהם מבריאת העולם עד המבול. ושני אלפי תורה שהם שני ימים⁴ מביטול גזירת המבול עד חרבן בית ראשון. ואמר בסופה ושני אלפי ימות המשיח כאילו אמר שני ימים תחלת משיח ובסוף התחלת הזאת תבא הגאולה. זהו י"ב טעם הכרייתא למעין בה עיון יסה. ואם תאמר הרי אמרו רבותינו ז"ל שישני אלפים הם שני אלפים ממש והעולם היה תורה עד י"ב שנה לאברהם אינו אשר הבין את גדולתו וי"ב בני"ב בישנו⁵ וקיבל עליו עול²⁵ יראת שמים וכל הדורות אשר היו לפניו לא זכו ליראתו וי"ו ולא קיבלו עליהם עול שמים. נאמר¹ לך בודאי שאברהם קיבל עליו עול מצות והחזיר רבים מעמי הארצות ליראת שמים כאשר דרשו מן הכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן⁴. אלא שאין אנו יכולים לקרוא את זמנו תורה מפני שמלת תורה נותנת טעם חרבן ודבר ריקם ועולם שאינו מיושב. ככתוב לא תהוה בראה לשבת יציה⁶. בה טו' תדע העולם מיושב³⁰

(א) כ: בספוק את העינוי. א: בספוק של אחריו. (ב) מ: או יראה סעלך והדרך הטוב אל עבדיך לפני ימי המשיח. (ג) פ: והם קרוב המלכות. (ד) פ: על הקץ מן התורה. (ה) מ: הטעם הזה מוחזק. (ו) פ: בתחלת דברינו ותנא דבי אליהו. (ז) פ: שני אלפים משיח ומפני שרבו עונותינו. (ח) מ: אמר כי שיתא אלפי. (ט) מ: הוא סאלף פחות שבעות האלה. (י) פ: ואמר שני אלפים ולא שני. (יא) מ: שהם ימו מבול. (יב) מ: והוא טעם הכרייתא. (יג) א: ואמר לך. (יד) א: מן ואת הנפש. (טו) א: לשבת יציה וכל דבר מיושב.

(¹) תהלים צ"ט: עבודה זרה ט' ע"א ומנהדרין צ"ז ע"א. (²) עבודה זרה ט"ז. (³) עבודה זרה ט"ז. (⁴) בראשית י"ב ה'. בראשית רבא פרשה ל"ט סימן י"ד. (⁵) ישעיה מ"ח י"ח.

וכל דבר מיושב אינו נקרא תורה ואיך תאמר הברייתא הוא שהעולם היה חרב ולא היה מיושב בימי המגדל כי אשר בנו בני האדם ובימים האלה אשר בלל ימי שפת כל הארץ והפיץ אותם על פני כל הארץ¹ והיה העולם כלו מלא ומיושב משבעים לשון וכל זה היה קודם שיכלה לעולם אלפים שנה איך יקרא העולם בעת ההיא תורה. ועוד אנו אומרים שמלת תורה נאמר על כל זמן שלא היה בו יראת שמים ולא צדיקים איך יקרא תורה זמן שהיה בו נח אשר קראו הכתוב צדיק תמים² והיה בו שם בן נח ועבר ונולד בו אברהם אבינו לא יקראו הימים האלה תורה. ואם תאמר כך היה אדם הראשון וחונך ומתושלח ונח אשר היו לפני המבול כלם צדיקים ואתה קראת לזמנם תורה. נאמר לך לא היה הזמן מאדם הראשון עד המבול נקרא תורה מפני שלא היה צדיק כלל אבל נקרא תורה מפני שבא העולם בסופו לחרבן. ואם נאמין לדבריך בשני אלפי תורה מה אתה עושה באמרו שני אלפי תורה והלא התורה בידנו עד היום הזה ואנו מאמינים בה ומחזיקים במצותיה. למה אתה חושב זמן התורה מניב שנה לאברהם עד קע"ב שנה לחרבן בית שני לא תוכל לומר שבו נסתם התלמוד כי רבים מחכמי התלמוד היו באלף החמישי כאביו ורבא אשר היו עד תרס"ג שנה לחתימת חזון ורבינא שהוא סוף הוראה שכיב בשנת תת"א לחתימת חזון שהיא שנת רנ"ט לאלף החמישי³. ואם תאמר בסוף האלף הרביעי נסתמה המשנה. נאמר לך והלא התלמוד פירוש המשנה ותקון הלכותיה ולמה תקרא המשנה תורה ולא תקרא התלמוד תורה. ועוד מה אתה אומר בשני אלפי משיח וכבר קבלנו מאבותינו שהמשיח נולד ביום חרבן בית ראשון⁴ ואם כן היה לו לומר אלפים ותרס"ב שנה משיח כאשר יש בין חרבן ראשון וסוף ימות העולם. ולמעוט היה לו לחשוב מחרבן בית שני ולומר שני אלפים קע"ב שנה משיח כי ידוע הוא כי ישראל מעת חרבן בית שני ממתניין לישועה בכל יום ומחילים אותה ומחכים לה וזה אומר לא היו מחילים אותה אלא מקע"ב שנה ולהלן. ואם תאמר שלא רייק בחשבון ולא חקר על הענין כל החקירה הזאת. נאמר לך אבל טוב מזה שנאמר שדייק בחשבון וחקר אלא שהמיר שם היום בשם האלף לנגוז את הסוד כאשר זכרנו למעלה.

ואנו באים עתה להוציא את הקץ מן הברייתא הזאת ונאמר שני אלפים תורה הם מברייתא העולם עד המבול ושני אלפים תורה משש מאות שנה לחיי נח עד חרבן בית ראשון שהיה בשנת ג' אלפים של"ח לעולם ואנו צריכים לחקור על שני אלפים משיח כמה הם מפני שבהם הוא הרמז כלו. והמקרב את הקץ אומר שני ימים שהיו בעולם בלא תורה ובלא מצות אבל היה כל בשר משיחית את דרכו על הארץ היו אלף תרנ"ו שנה הלא די שיהיו ימי תוחלת המשיח שהם ימי תורה ומצות כימים ההם אבל לרחמי המקום שהוא ארך אפים ורב חסד ראויים הן להיות המעט

(א) א' מ': תאמר הברייתא שהעולם. (ב) כ': בימי המבול. (ג) א': ובימים האלה בלל. (ד) מ': ולא צדיקים יקרא תורה. (ה) א' מ': מאדם עד המבול. (ו) מ' עד קע"ב שנה. (ז) א': עד תרצ"ט שנה לחתימת חזון שהיא שנת רנ"ט מן האלף החמישי. (ח) מ': שהיא שנת רע"ו לאלף החמישי. (ט) פ': בשנת ת"ת לחתימת חזון. (י) ט': ולא התלמוד תורה. (יא) מ': אלפים ותרי"ב שנה משיח.

(1) בראשית י"א ו'—י"ט. (2) שם ו' ט'. (3) אגרת רב שירא גאון מה"ורא גאלדברגר דף ל"ד ו"ל. (4) ירושלמי ברכות דף ה' ע"א מדבר מחרבן בית שני.

מן הימים ההם ולא יתכן להיותם יותר מהם ואם אתה מוסיף על ג' אלפים שליח
 שבהם נחרב בית ראשון אלף תרניו אישר מאדם עד המכול יהיו ד' אלפים תתקצ"ד
 שנה וזהו סוף הקץ ואתריתו לרבני המחקר מן הכריתות הזאת. והגדייק את הדבר
 מכל צדדיו ואמר על"א שאנו אומרים שני אלפים תיהו הם מכריזים העולם עד המכול
 יש עליו ראייה שהעולם כולו חור לתוהו בעת המכול אבל זה שאמרנו שני אלפים
 חזרה הם מכטול גזירת המכול טאין לנו ראייה על העת הזאת שהיא תחלת זמן
 התורה. ואנו מקדמים לבני תשובת השאלה הזאת פירוש דרך הנבואה הכאה לבני
 האדם ומעלותיה ומשם יראה לנו שבטול גזירת המכול היא תחלת ימי התורה. ואנו
 אומרים שדוח הנבואה באה אל בני אדם לדעת כל החכמים על שלש מעלות והשלישית
 מהן נחלקת לשני חלקים א' לשלשה. המעלה הקדומה מהן שיהיה האדם מבין דבר
 בתוך לבו ומעלה במחשבתו שהוא אמת ושהוא רוח אלהים ולא יהיה יודע מאיזה ענין
 עלה הדבור הזה בלבו כי לא שמע קול המדבר אליו אבל המאמר הוא בלוח לבנו והאמין
 בו שהוא רוח אלהים ולא ידע איך הגיע אליו. והכתוב קורא למעלה הזאת אמירה
 והוא באה לעולם במלת ויאמר. ואומר במשמע הפעולה הזאת. אישר אינה נותנת קול
 משם בכל מקום אבל יכול לא יהיה שם קול נשמע. ככתוב האומר להרם ולא יורח. 15
 והאמירה הזאת אינה בקול ולא בדבור כי אין החרם מבין ולא שומע. וכן אמרתי ימים
 ידברו. 2. כלומר הישכתי. וכן אמרתי אחכמה. 8. אטר עצל שחל בדרך. 4. כיה אמרתי
 תנחמני ערש. 5. כל אלה מחשבות בלב בלא דבור ולא ממלל יוצא ולא קול נשמע.
 והמעלה הזאת אישר באמירה היא מעלת אדם הראשון וכל הדורות אשר היו לפני
 המכול. ומענין הזה היתה נבואתו של נח כל שיש מאות שנה אישר היה לפני המכול. 20
 כל הדורות האלה היו מאמינים במאמר הגרשם בקרבם והיו יודעים שהמעס הוא
 אשר מכניס בלבם הוא מרוח הקדש ולא היו רואים תמונה ולא שומעים קול אלא
 רוח הקדש שהיה נכנס בתוכם ורושם זה הענין בלבכם ובדעתם ונותן בהם כח להבין
 כי רוח הקדש הוא והם אינם שומעים דבור ולא מכירים על איזה דרך נכנס אליהם
 הרוח. ולא זיכר הקב"ה לשמיע קול דבור עד שהביא עליהם את מ"ו המכול. 25
 ככתוב לא ידון רוחי באדם לעולם בשגם הוא בשר. 6. לא יהיה רוח הקדש הנסתר
 מבני אדם מפני שהם בשר נדון בתוך האדם כחרב אישר היא בתוך נדנה ואין בעלה
 שולף אותה מתערה לא יעמוד הרוח על הענין הזה עד עולם אלא בשגם הוא בשר
 כלומר כי אם כל הימים אישר הם בשר אישר הם דומים לבהמות אישר מדותם בשר
 ואינם מדות רוח וגפשו. ככתוב כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. 7. היו בני
 אדם ובהמות דומין זה לזה בדרכיהם אשר השחיתו. ואל יקשה בעיניך פירוש מלת
 ידון מן לשון נדנה והם אינם משורש אחד מפני שידון חצוב מן דון ונדנה חצוב
 מן נון ועלה בלבך כי המפשרש הזה טעה ונדמה לו שהם משורש אחד והוא לא

(א) א: אנו אומרים. (ב) מ: ואנו מקדים. (ג) א: לשני חלקים המעלה הקדומה.

(ד) א: במשמע הפעול הזה. (ה) א: ואנו אמרתי. (ו) א: שחביא עליהם המכול.

(ז) א: ולא יקשה. (ח) א: כי ידון חצוב.

(1) איוב ט' ז'. (2) שם ל"ב ז'. (3) קהלת ד' כ"ג. (4) משלי כ"ז י"ג. (5) איוב

ו' י"ג. (6) בראשית ו' ג'. (7) שם שם י"ב.

טעה בזה אבל הנהיג ידון ונדון⁴ מנהג שאר שמות ופעלים בכתבי הקדש שהם משמשים ענין אחד על שני ירשמים. כגון ומאלה נסצה כל הארץ¹. נסץ העם מעלי². אשר הוא משורש נסץ והם מענין ויסץ וי³ אותם³. והפיץ וי⁴ אתכם⁴. אשר שורש פעולתו סוץ ובשניהם מלשון אחר ושיטתו מלשון סוור. וכגון ונמלחם את בשר ערלתכם⁵. ירשו נמל. ושוב מול את בני ישראל⁶. ה. אותם מל יהושע⁷. מן מול. וכגון וינמלם וינשאם⁸. מן נמל. שאוני והטילוני אל הים⁹. וישילו את הכלים¹⁰. מן מול. כל אלה משמשים ענין אחד משני ירשמים. ואתה בכאן¹ תנהיג ידון ונדון מנהגם. ותמצא ראייה מן דניאל שאמר אחזריאת רוחי אנא דניאל בנו נדנה¹¹. כאלו אמר בתוך תערה. ודניאל מדבר על רוח האדם והכתוב הראשון מדבר על רוח הקדש שהיתה נדנה ונסתרת בדורות המבול ולא היתה נשמעת. ומפני זה באה באמירה. ככתוב ויצו וי¹² אלהים על האדם לאמר¹². ויאמר מי הגיד לך כי ערום אתה המן העץ¹³. ולאדם אמר¹⁴. ויאמר וי¹⁵ אל קין¹⁵. כל זה היה באמירה שהיתה נרשמת בלב ולא היה קול נשמע. ואם יעלה בלבך שאדם הראשון¹⁶ ואישתו שמעו קול מפני שכתוב¹⁷ וישמעו את קול וי¹⁸ אלהים מתהלך בגן¹⁶. ויאמר את קולך שמעתי בגן¹⁷. נאמר לך אין השמיעה הזאת קול דבור כי כן הוא אומר קול מתהלך בגן ולא אמר קול מדבר. והקול נאמר על כל דבר שיש בו צלילות¹⁸ או צלצלות שהיא נשמעת אל האוזן ואין זה נקרא דבור. ככתוב מקול מצהלות אביריו¹⁸. נשאו נהרות קולם¹⁸. יב. ויהי קולות וברקים²⁰. אין קול ענות נכודה²¹. והדבור אינו אלא קול מחובר מתיבות ימשמע ענין. והקול אשר שמע אדם לא היה דבור אלא קול הלוך וצלצול בגן.

20 והמעלה השנית מהנבואה תהיה על ידי קול שהיה נשמע אל הנביא ואינו רואה את המדבר אבל הוא שומע את הקול כאזניו ואינו רואה דמות ולא תמונה בעיניו. והנבואה הזאת באה בכתוב כמלת דבור כי אין הדבור נשמע אלא בקול. ככתוב ואשמע קול מדבר²². וכתוב וקול דבריו כקול המון²³. ובמעלה הזאת נתנבא נח אחר המבול. ולפני המבול היתה נבואתו באמירה. כאשר כתוב לפני המבול ויאמר אלהים לנח קן כל בשר בא לפני²⁴. ויאמר וי²⁵ לנח בא אתה וכל ביתך אל התיבה²⁵. כלם היו באמירה שאין הקול נשמע עמה מפני שהיתה רוח הקדש עוד נדונה ולא הגיע עתה להשמע לבני האדם עד שיעבור המבול. וכשעבר המבול

(א) : תנהיג ידון ונדון. (ב) כל הארץ שהוא משורש נסץ והוא מענין. (ג) : ויסץ וי³ אותם וירשו סוץ וכן ונמלחם. (ד) : פוץ ושמחתי. (ה) : ישראל מן מול וינמלם. (ו) : אל הים מן מול. (ז) : ואתה תנהיג ידון ונדון מנהגם והכתוב מדבר על רוח הקדש. (ח) : ויאמר וי¹⁵ לקין. (ט) : שאדם ואשתו. (י) : כדכתוב. (יא) : עלילות או צלצלות. (יב) : נהרות קולם והדבור אינו. (יג) : ויאמר אלהים לנח.

(1) בראשית ט' י"ט. (2) שמואל א' י"ג י"א. (3) בראשית י"א ח'. (4) דברים ד' כ"ז. (5) בראשית י"ז י"א. (6) יהושע ה' כ'. (7) שם שם ז'. (8) ישעיה ס"ג ט'. (9) יונת א' י"ב. (10) שם שם ה'. (11) דניאל ז' ט"ז. (12) בראשית ב' ט"ז. (13) שם ג' י"א. (14) שם שם י"ז. (15) שם ד' ט'. (16) שם ג' ח'. (17) שם שם י'. (18) ורמיה ח' ט"ז. (19) תהלים צ"ג ג'. (20) שמות י"ט ט"ז. (21) שם ל"ב י"ח. (22) יחזקאל א' כ"ח. (23) דניאל ז' ז'. (24) בראשית ז' י"ג. (25) שם ז' א'.

מיד נתנבא נח בדבור. ככתוב וידבר אלהים אל נח לאמר צא^א מן התיבה^א. ומשם ואילך היתה הנבואה באמירה ובדבור. ככתוב ויאמר יי אל אברם^ב. וכתוב ויפול אברם על פניו וידבר אתו אלהים לאמר^ב. וכתוב ויעל מעליו אלהים כמקום אשר דבר אתו^ב. ונבואת האבות עלתה מן המעלה הזאת אל המעלה השלישית אבל נבואתו של נח לא עלתה מן המעלה הזאת. ומענינה היתה נבואת כל אבותינו יוצאי מצרים^ב כששמעו הקול בהר סיני. ככתוב קול דברים אתם שומעים ותמינה אינכם רואים^ב. והמעלה השלישית שיהיה האדם רואה דמות וצורה ויראה לוי שהיא מדברת ומשמעת לו קול דבור. והנבואה הזאת באה ככתבי הקדש במלת ראה ומלת חזה. ככתוב במראה אליו אתודע^ב. וכתוב כמחזה לאמר^ב. והמראה הזאת והמחזה הזה יהיה ביקיצה והנביא נעור. ככתוב אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה^ב. וכתוב וראיתי אני דניאלה לבדי את המראה^ב. ויהיה בתנטיה ובחלום. ככתוב וירא אליו יי כלילה ההוא^ב. וכתוב בחלום בחוון לילה^ב. ואין לפני המעלה הזאת מעלה אחרת שהיא גדולה ממנה אבל יש לה סדרים שהאחד גדול מחברו. הקרוב מהם שיראה הנביא את המראה והחיון הנראה אליו הן בתנומה^ב הן ביקיצה ולא ידע מה הוא ולא יכיר אותה. ככתוב והנה יד ננעה בי^ב. יעמוד ולא אכיר מראהו^ב. ולפני הסדר הזה שיהיה יודע את הדמות ומכיר אותה ככתוב והאיש נבדיל אשר ראיתי בחוון בתחלה^ב. ולפני הסדר הזה שיהיה מגיד את שליחותו שהוא מלפני המקום כאשר אמר באברהם וירא יי אל אברם ויאמר אליו אני אל שדי^ב. והסדר העליון אשר בכלם שיהיה מגיד לו פירוש השם כאשר אמר למשה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי יי לא נודעתי להם^ב. אמר הקב"ה למשה אם הראיתי את כבודי לאכותיך וידעו את מדותי לא פרשתי להם את שמי. אבל אם אמרתי לאברהם אני אל שדי לא אמרתי שזה שמי אבל סיעתי אותו לדעת את כבודי ולהבין את מדותי וכן ליצחק בשנראה אליו רוח הנבואה. ככתוב וירא אליו יי ויאמר אל תרד מצרימה^ב. וכן ליצחק בשנראיתו אליו כרוח הנבואה ואמרתי לו אני אל שדי פרה ורבה^ב. לא הודעתים את שמי כאשר הודעתיך ואמרתי לך זה שמי לעולם^ב. ומלת זה מורה את פירוש הענין ומעידה שהקב"ה הודיע למשה רבנו סוד השם המפורש הקדוש ולא הודיעו לאבות הראשונים. ככתוב ושמי יי לא נודעתי להם^ב. לא הגיעו לומר לפני הודיעני נא את דרכיך ואדעך^ב. כאשר אתה אומר לפני ולא הגיעו להיותי נועד^ב אליהם כאשר אני אומר לך ונודעתי לך

(א) א מ: בדבור וירבר. (ב) מ: צא אתה מן התיבה. (ג) פ: ויראה לנו. (ד) א: והמראה הזאת והמחזה הזאת: מ מ: והמראה הזאת והמחזה יהיה. (ה) א מ מ: וראיתי אני לבדי. (ו) א מ: בתנומה ובחלום. (ז) מ: בחלום בחוון. (ח) א מ: הנראה אליו בתנומה ביקיצה. (ט) מ: שנראה אליו. פ: כשנראתי אליו ואמרתי לו. (י) מ: להיותי נועד. א: להיותי נועד.

(1) בראשית ח' ט"ו ומ"ו. (2) שם י"ב א'. (3) שם י"ו ג'. (4) שם ל"ה י"ג. (5) דברים ד' י"ב. (6) במדבר י"ב ו'. (7) בראשית ט"ו א'. (8) שמות ג' ג'. (9) דניאל י' ז'. (10) בראשית כ"ז כ"ד. (11) איוב ל"ג ט"ו. (12) דניאל י' י'. (13) איוב ד' ט"ז. (14) דניאל ט' כ"א. (15) בראשית י"ז א'. (16) שמות ו' ג'. (17) בראשית כ"ז ב'. (18) שם ל"ה י"א. (19) שמות ג' ט"ו. (20) שם ו' ג'. (21) שם ל"ג י"ג.

שם¹. ותמצא משה רבנו זוכה לראש המעלה הזאת וסופה, אלו הן מעלות הנבואה השלש. ובמעלה השנית מהן ניתנה תורה לישראל. ככתוב וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר². ובמעלה הזאת ניתנה נביאותו של נח. ככתוב וידבר אלהים אל נח³. ובמעלה הזאת נצווה על אבר מן החי ועל שפיכות דמים שהם מצוות התורה. ומפני זה התחילו אז אלפי התורה או ימי התורה מעת שזכו בני אדם לשמוע קול הדבור ולהצוות בדבור. והמצוה אשר נצווה אדם הראשון⁴ על סריה ורכיב היתה כאמירה ומפני זה לא התחילו למנות ממנו מפני שאין נבואתו דרך מזן תורה ויראה לך שמעלה השנית היא מעלת התורה שניתנה בדבור. ואם תאמר שמעלה השלישית היא מעלת התורה מפני ששמה רבנו היה מתנבא במראה. נאמר לך המעלה השלישית אינה באה אלא אחר השנית ועם השנית כי כל הרואה מראה מן הנביאים הוא שומע דבור ואין כלב השומע דבור רואה מראה והתורה לא נצרכה⁵ בנתינתה למראה ורוא לא נשמעה אלא בדבור וכל ישראל שמעו הדבור בטתן תורה ולא ראו מראה. ככתוב קול דברים אתם שומעים ותמונה אינכם רואים וזלתי קולי⁶. ומכאן אנו אומרים תחלת ימי התורה כמנינם הם תחלת הדבור. ועל זה אמר הכתוב כדורו של אנוש אשר הוא כנגד יום שלישי אז החל לקרוא בשם יי⁷. כלומר מראש היום השלישי התחיל קול הדבור נשמע ומפני זה אמר לקרוא שאין לך קריאה אלא בקול ויהיה זה רמז על הדבור שהוא בא בתחלת יום השלישי ויחזור לך מאיזה טעם התחילו למנות אלפי התורה.

ואנו רואים עתה לחקור על סופה. ונאמר שהקביה נתן תורה לישראל בסוף דור העשרים והיום הרביעי⁸ אינו נשלם כי אם כדור כ"ח כסופו ואם אתה נותן לכל יום יום שבעה וזרות ותהיה מינה ליום הרביעי⁹ שמנה דורות ממתן תורה ועד סוף דור כ"ח יהיה לשמנה דורות אלף שנה סהתי¹⁰ ני שנים. ואתה מוצא מן מתן תורה עד חתימת הוין אלף שנה שהתורה ניתנה בשנת אלפים תמי"ח והחזין נחם בשנת ג' אלפים תמי"ח ועל זה אמרו יא יומו של הקביה אלף שנה¹¹ כי אין יומו של הקביה אלא שהראה את כבודו על עבדיו יותר משאר הימים. ואם תאמר שכל הימים הם של הקביה ולמה אתה קורא היום הרביעי לכדו של הקביה. נאמר לך כן. הנה כל ההרים הרי יי אשר יצרו ולא נקרא הר האלהים¹² כי אם חורב לכדו וכל המשות הן לו ולא יב נקרא משה האלהים¹³ כי אם משה של משה וכל העננים הם בריותיו ולא נקרא עין יי¹⁴ כי אם הענן אשר יד היה על המשכן כמו כן אתה אומר כל ימי נראשית הם בריותיו של הקביה¹⁵ ולא נקרא מהם יומו

(א) מ: אדם על פניה ייכות. (ב) פ: ואין קול השומע. (ג) מ: לא נתרבת בנתינתה. (ד) א: מ: התחיל הדבור נשמע. (ה) פ: מאיזה עת התחילו. (ו) מ: אנו רואים עתה. (ז) א: והיום אינו נשלם. (ח) מ: ליום כ"ח ממתן תורה. (ט) מ: ל"א אלף דורות סהתי כ" שנה. (י) א: מ: מן התורה עד. (יא) מ: אמרו יומו אלף שנה כי אין יום של הק. (יב) מ: ולמה נקרא. (יג) מ: עין אלהים. (יד) פ: אשר על המשכן. (טו) פ: בריותיו ולא נקרא.

(¹) שמות כ"ח כ"ב. (²) שם כ"ו א"י. (³) בראשית ח"י מ"ו. (⁴) דברים ד' י"ב. (⁵) בראשית ד' כ"ז. (⁶) סדר עולם פרק ל"ז. עיין ס' העבור ג' ח"ו. וצ"ע. (⁷) סנהדרין צ"ו ע"א. (⁸) שמות ח' א"י. (⁹) שם י"ז ט"ו. (¹⁰) במדבר י"ג ל"ד.

של הקב"ה כי אם יום הרביעי לבדו אשר בתחלתו ניתנה התורה לישראל ובאחריתו נסתלקה הנבואה^א מן העולם. והוי אומר שהברייתא התחילה למנות אלפי התורה טעת שהתחיל הדבור להשמע לבני האדם עד העת שנסתלקה הנבואה מן העולם וראוי הוא הזמן הזה להקרא זמן התורה. ואתה יכול להביא עליו ראיה מן הכתוב שנאמר ואתה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום^ב משחקת לפניו בכל עת^ג. ותאמר^ד שעשועים בכאן אינו אלא עמידת התורה והנבואה נשמעת לבני האדם כי כן הוא אומר בסופו ושעשועי את בני אדם^ה. וכן אמרה התורה יי קנני ראשית דרכו^ו. לפני קנין כל הנבראים מקדמי ארץ ובאין תהומות ובאין מעינות וכמרים הרים ולפני גבעות עד סוף כל הפרשה^ז. והייתי אצלו כאומן^ח כאדם שהוא מרכה אהבתו ואומן אותה^ט עד שנתנניה לבני האדם והוי ימי שעשועי את בני אדם שני ימים. ככתוב^י ואהיה שעשועים יום יום. ואמר יום יום ולא אמר שני ימים מפני שיום אחד מהם היתה הנבואה בלא תורה מהמבול עד מתן תורה והיום השני נבואה ותורה מן מתן תורה עד חתימת הזמן. וכן הוא אומר משחקת לפניו בכל עת משחקת כתבל ארצו ושעשועי את בני אדם. משחקת כתבל ארצו שהנבואה היתה בארץ בלא תורה. ושעשועי את בני אדם. כל זמן אשר תורה ונבואה מסורה בידם אבל לפני^{יא} המקום אני שמחה ומשמחת בכל עת. ולא היה צריך כאומן אשר היה לפני המקום עד שלא נכרא העולם לזכור ימים מפני שהם ניתנים טעם זמן והתורה היתה קודמת לכל הנבראים לפני המקום בקדומת המעלה והטבע והסדר כאשר פרשנו למעלה. ויהיה לך מבאן רמן גדול שאלפי התורה שני ימים ואין הדרש הזה על הכתוב הזה מספיד את הדרש אשר דרשנו בו למעלה כראש השער ולא סותר אותו^{יב} אבל שניהם יהיו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. ונאמר כאשר היתה התורה נגזרה לפני המקום שני ימים שהם ראשון ושני כך היתה התורה והנבואה גלויה לבני העולם שני ימים שהם שלישי ורביעי ויהיה מוחזק בדינו חזוק יפה כמה הם אלפי התורה.

ואנו באים עתה להקור על שני אלפים משיח כמה הם. ואתה יכול לסבור^{יג} בהם שתי סברות שאין להן שלישיית לדעתו והן מוציאות לשני קצין אשר עלו בירינו ולקץ^{יד} שהוא קרוב טהם. ונאמר^{טו} קבלה הוא בירינו שהמשיח נולד יום חרבן בית ראשון בשנת ג' אלפים של ה' והמולד הזה קבלה בירינו יכול יב היה נאמר על מולד משיח כדעת כל המאמינים או יכול נאמר על מולד תקות המשיח ותוחלת^{טז} ביאתו שהוא מתחלת מן העת ההיא ומשתיה^{יז} יד אנו רואים לשום את הזמן הזה לדעת רבותינו ז' ל סוף יום הרביעי ונשאר מימות העולם אלפים תרס"ב לני

(א) מ: נסתלקה הנבואה מכל העולם. (ב) מ: שתתחיל הרבור להשמיע לבני האדם.

(ג) א מ: יום יום והאמר. (ד) מ: כאמון. (ה) מ: עד שתחני. (ו) מ: חסר מן שעשועי

עד שעשועים. (ז) א מ: חסר מן משחקת עד משחקת. (ח) משחקת לפניו בכל עת כתבל

ארצו ושעשועי את בני האדם משחקת בתורה ארצו. (ט) ושעשועים את בני אדם. (י) א מ:

חסר מן הזה עד הזה. (יא) פ: שניהם נכוחים. (יב) א: בירינו ול שהוא קרוב מהם.

מ: ולקרוב מהן. (יג) א מ: ונאמר שהמשיח נולד. (יד) מ: שיכול היות. (טו) מ: וכתחלת

ביאתו. (טז) ונתחיל ביאתו. (יז) מ: ומשתיהן אנו רואים לשום. (יח) מ: אלפים תרס"ב.

(יט) משלו ח' ל"א. (כ) כס שם ל"ב. (כא) שם שם ל"ב. (כב) שם שם ל"ב.

(כג) בראשית רבא א' א'.

ימים שנשארו ויהיה חלק יום אחד מהם תתפז' שנה ושליש והוא קרוב מן תתפ"ז
 שנה אשר בין מתן תורה ובין' חרבן הבית. ואם התן לשני אלפים משיח אלף תשי"ס
 כסל"ב הימים אשר בין המתן ובין החרבן ותתחיל למנות מן החרבן ישלמו שני
 הימים בשנת חמשת אלפים ק"י"ח שנה. ועל השנה הזאת אמר דניאל ומעת הוסר
 החמיר ולתת שיקוף שומם ימים אלף ג'איתים ותשעים¹. אם אתה מונה אותם
 5' מחרבן שני שהיה בשנת ג' אלפים תתכ"ו יכלה החשבון בשנת ה' אלפים ק"י"ח
 שנה ותהיה הברייתא מוציאה אל דעת המתרג' בחשבון אשר חשבנו למעלה.
 ואם אתה מונה אלפי משיח מחתימת חזון אשר בו שלמו אלפי תורה ותהיה מוסף
 שני אלפי משיח על ג' אלפים תמ"ח יעלה בדרך ה' אלפים רכ"ח שנה והם קרוב
 10 מהקץ האחרון אשר מצאנו למעלה ואין בנייהם כי אם עשרים שנה כאשר בין שני
 החשבונים בחתימת חזון מסני שלדעת החשבון הימים והדרות היה מספר יום רביעי
 אלף שנה פחות עשרים' וחתימת חזון בשנת ג' אלפים תמ"ח ולדעת רבותינו ז"ל
 הם אלפים שנה שלמות וחתימת חזון בשנת ג' אלפים תמ"ח² ואם אתה מונה
 אלפי משיח לדעת החשבונם תהיה השלמתם בשנת ה' אלפים ר"ח כמנין הקץ
 15 האחרון לא פחות ולא יותר. זו היא הסברא הראשונה. והסברא השנית שאלפי
 התורה שלמו בשנת ג' אלפים תמ"ח או תכ"ח ונשארו לעולם אלפים הקע"ב
 לשלשה ימים ויהיו שני ימי תחלת המשיח אלף תשי"ד שנה ותהיה השלמתם
 בשנת ה' אלפים קס"ג ועל השנה הזאת אמר דניאל אשרי המחכה ויגיע לימים
 אלף שלש מאות שלשים וחמשה ואם אתה מתחיל למנותם מן החרבן יכלה החשבון
 20 בשנת ה' אלפים קס"ג. וזה הוא סידוש הברייתא על הרמז הגנוז בה ואשר בא
 במסכת עבודה זרה³ מדברי רבותינו ז"ל על הברייתא הזאת הוא על דרך פשטה
 והוא אמת ועיקר ואנו מודים לו וסומכים עליו ויודעים ומאמינים שהסידוש הזה
 אשר פרשנו היה גלוי להם אלא שלא רצו לגלותו כדי שלא יהא אורך הקץ
 קשה בעיני קטני אמנה אשר הם רוב העולם ועתה כיון שהקץ אינו רחוק כל כך
 25 כאשר היה בימיהם אין בגלותו שום חטא. וכיון שעלה בידנו שני קצים אלו
 ונתחזקו שניהם בראיות וחזקים מן התורה ומן דנביאים ומן הכתובים ומדברי רבותינו
 ז"ל נטה לחשבון הזה לבנו ונתישבה בו דעתנו וידענו ששניהם אמת. ואמרנו
 אולי יהיה הקץ הראשון לביאת הגואל בישועת האל והקץ השני לתחית המתים אשר
 נתברר לנו וקבלנו שתחית המתים באה אחרי הגואל.

30 ומסני זה אנו חותמים את השער השני הזה ומתחילים בשער השלישי לחקור
 על תחית המתים מן התורה וממעשה בראשית כאשר עשינו בשער הזה. ונאמר
 בחתימת דברינו אפילו יהיה מוחזק בידנו בלא שום ספק שהקץ הזה אשר חשבנו
 הוא קצו של משיח בודאי וכברור אל יעכבנו זה מהחזיק באמונתנו ובסתחוננו אבל
 נהיה מיהלים ומחכים ביאת הגואל בכל יום ויום ונהיה מודים שהקב"ה ברחמיו הרבים

(א) : א' : אשר בין מתן תורה וחרבן. (ב) : א' : לכל הימים ותתחיל למנות. (ג) :
 התחיל למנות. (ג) : א' : אם אתה מונה. (ד) : א' : פחות שתיים. (ה) : א' : לדעת חשכנים.
 (ו) : ה' : אלפים תשי"ס. (ז) : א' : ולא רצו לגלותו. (ח) : א' : ששניהם אמת.

(1) דניאל י"ב י"א. (2) סדר עולם רבא פרק ל. (3) דף מ' ע"א.

יחיש את עת ישועתנו קודם שיכלו השנים האלה^א אם יישר בעיניו למען רחמיו. ועל זה אמר התנא בסוף הברייתא שני אלפי משיח ומסני עונותינו^ב שרבו כלו מהם מה שכלו. ללמדך שהקב"ה מסר ימי תוחלת המשיח שני ימים על תנאי אם ישראל עושים תשובה לפני המקום הוא מקרב את הגאולה ואם לאו הוא מאריך להם עד שישלמו שני הימים. ככתוב אם יתמהמה חכה לו⁵ כי בוא יבא ולא יאחר¹. אם יתמהמה הקץ אל תאמר אני ממתין לו עד שיכלה אבל חכה לו הוי מחכה לו ומקוה ביאת הגואל בכל יום ויום ויישר דרכיך וזכה מעשיך אולי יבא בימיך ואם לאו הוי בוטח כי בעת השלמת הקץ בוא יבא ולא יאחר. והוא שאמרה הברייתא ומרוב עונותינו כלו מהם מה שכלו ואילו לא היו עונות נזכרים לא היה הקץ מתאחר עד השלמתו. ומסני זה חובה על כל בר ישראל להיותו מחכה ומקוה בכל¹⁰ יום ויום ויבקש רחמים מלפני המקום לקרב את הקץ וידע ויאמין כי בעת בוא הקץ לא יתאחר אפילו כמלוא ניטא. יהי רצון מלפני השמים להיותנו^ג מנוים וחשובים עם המקיים לישועתו ומחכים לגאולתו והבוטחים בו.

(א) מ: השנים האלה למען רחמיו. ס: אם ישר בעיניו ועל זה אמר. (ב) ס: ומי עונותינו כלו מהן מה שכלו. (ג) מ: להיות בו מנויות.

¹ חבוקק ב' ג'.